

अथ गरुडपुराणभारंभः

ଓଡ଼ିଆ ପୁରାଣ - ଶ୍ରୀମାତ

ଅନୁସଂଖ୍ୟା	ପାଠ ନଂ	ପୃଷ୍ଠା
ଅନୁସଂଖ୍ୟା - ୧	→ ପାଠ ୨-୧୩	- ୫୦
୨	— ୧୩ - ୨୫	- ୮୫
୩	— ୨୫ - ୩୫	- ୭୧
୪	— ୩୫ - ୪୫	- ୫୩
୫	— ୪୫ - ୫୫	- ୫୭
୬	— ୫୫ - ୬୫	- ୫୮
୭	— ୬୫ - ୭୫	- ୫୯
୮	— ୭୫ - ୮୫	- ୬୦
୯	— ୮୫ - ୯୫	- ୬୧
୧୦	— ୯୫ - ୧୦୫	- ୬୨
୧୧	— ୧୦୫ - ୧୧୫	- ୬୩
୧୨	— ୧୧୫ - ୧୨୫	- ୬୪
୧୩	— ୧୨୫ - ୧୩୫	- ୬୫
୧୪	— ୧୩୫ - ୧୪୫	- ୬୬
୧୫	— ୧୪୫ - ୧୫୫	- ୬୭
୧୬	— ୧୫୫ - ୧୬୫	- ୬୮
୧୭	— ୧୬୫ - ୧୭୫	- ୬୯
୧୮	— ୧୭୫ - ୧୮୫	- ୭୦
୧୯	— ୧୮୫ - ୧୯୫	- ୭୧
୨୦	— ୧୯୫ - ୨୦୫	- ୭୨
୨୧	— ୨୦୫ - ୨୧୫	- ୭୩
୨୨	— ୨୧୫ - ୨୨୫	- ୭୪
୨୩	— ୨୨୫ - ୨୩୫	- ୭୫
୨୪	— ୨୩୫ - ୨୪୫	- ୭୬
୨୫	— ୨୪୫ - ୨୫୫	- ୭୭
୨୬	— ୨୫୫ - ୨୬୫	- ୭୮
୨୭	— ୨୬୫ - ୨୭୫	- ୭୯
୨୮	— ୨୭୫ - ୨୮୫	- ୮୦
୨୯	— ୨୮୫ - ୨୯୫	- ୮୧
୩୦	— ୨୯୫ - ୩୦୫	- ୮୨
୩୧	— ୩୦୫ - ୩୧୫	- ୮୩
୩୨	— ୩୧୫ - ୩୨୫	- ୮୪
୩୩	— ୩୨୫ - ୩୩୫	- ୮୫
୩୪	— ୩୩୫ - ୩୪୫	- ୮୬
୩୫	— ୩୪୫ - ୩୫୫	- ୮୭
୩୬	— ୩୫୫ - ୩୬୫	- ୮୮
୩୭	— ୩୬୫ - ୩୭୫	- ୮୯
୩୮	— ୩୭୫ - ୩୮୫	- ୯୦
୩୯	— ୩୮୫ - ୩୯୫	- ୯୧
୪୦	— ୩୯୫ - ୪୦୫	- ୯୨
୪୧	— ୪୦୫ - ୪୧୫	- ୯୩
୪୨	— ୪୧୫ - ୪୨୫	- ୯୪
୪୩	— ୪୨୫ - ୪୩୫	- ୯୫
୪୪	— ୪୩୫ - ୪୪୫	- ୯୬
୪୫	— ୪୪୫ - ୪୫୫	- ୯୭
୪୬	— ୪୫୫ - ୪୬୫	- ୯୮
୪୭	— ୪୬୫ - ୪୭୫	- ୯୯
୪୮	— ୪୭୫ - ୪୮୫	- ୧୦୦
୪୯	— ୪୮୫ - ୪୯୫	- ୧୦୧
୫୦	— ୪୯୫ - ୫୦୫	- ୧୦୨
୫୧	— ୫୦୫ - ୫୧୫	- ୧୦୩
୫୨	— ୫୧୫ - ୫୨୫	- ୧୦୪
୫୩	— ୫୨୫ - ୫୩୫	- ୧୦୫
୫୪	— ୫୩୫ - ୫୪୫	- ୧୦୬
୫୫	— ୫୪୫ - ୫୫୫	- ୧୦୭
୫୬	— ୫୫୫ - ୫୬୫	- ୧୦୮
୫୭	— ୫୬୫ - ୫୭୫	- ୧୦୯
୫୮	— ୫୭୫ - ୫୮୫	- ୧୧୦
୫୯	— ୫୮୫ - ୫୯୫	- ୧୧୧
୬୦	— ୫୯୫ - ୬୦୫	- ୧୧୨
୬୧	— ୬୦୫ - ୬୧୫	- ୧୧୩
୬୨	— ୬୧୫ - ୬୨୫	- ୧୧୪
୬୩	— ୬୨୫ - ୬୩୫	- ୧୧୫
୬୪	— ୬୩୫ - ୬୪୫	- ୧୧୬
୬୫	— ୬୪୫ - ୬୫୫	- ୧୧୭
୬୬	— ୬୫୫ - ୬୬୫	- ୧୧୮
୬୭	— ୬୬୫ - ୬୭୫	- ୧୧୯
୬୮	— ୬୭୫ - ୬୮୫	- ୧୨୦
୬୯	— ୬୮୫ - ୬୯୫	- ୧୨୧
୭୦	— ୬୯୫ - ୭୦୫	- ୧୨୨
୭୧	— ୭୦୫ - ୭୧୫	- ୧୨୩
୭୨	— ୭୧୫ - ୭୨୫	- ୧୨୪
୭୩	— ୭୨୫ - ୭୩୫	- ୧୨୫
୭୪	— ୭୩୫ - ୭୪୫	- ୧୨୬
୭୫	— ୭୪୫ - ୭୫୫	- ୧୨୭
୭୬	— ୭୫୫ - ୭୬୫	- ୧୨୮
୭୭	— ୭୬୫ - ୭୭୫	- ୧୨୯
୭୮	— ୭୭୫ - ୭୮୫	- ୧୩୦
୭୯	— ୭୮୫ - ୭୯୫	- ୧୩୧
୮୦	— ୭୯୫ - ୮୦୫	- ୧୩୨
୮୧	— ୮୦୫ - ୮୧୫	- ୧୩୩
୮୨	— ୮୧୫ - ୮୨୫	- ୧୩୪
୮୩	— ୮୨୫ - ୮୩୫	- ୧୩୫
୮୪	— ୮୩୫ - ୮୪୫	- ୧୩୬
୮୫	— ୮୪୫ - ୮୫୫	- ୧୩୭
୮୬	— ୮୫୫ - ୮୬୫	- ୧୩୮
୮୭	— ୮୬୫ - ୮୭୫	- ୧୩୯
୮୮	— ୮୭୫ - ୮୮୫	- ୧୪୦
୮୯	— ୮୮୫ - ୮୯୫	- ୧୪୧
୯୦	— ୮୯୫ - ୯୦୫	- ୧୪୨
୯୧	— ୯୦୫ - ୯୧୫	- ୧୪୩
୯୨	— ୯୧୫ - ୯୨୫	- ୧୪୪
୯୩	— ୯୨୫ - ୯୩୫	- ୧୪୫
୯୪	— ୯୩୫ - ୯୪୫	- ୧୪୬
୯୫	— ୯୪୫ - ୯୫୫	- ୧୪୭
୯୬	— ୯୫୫ - ୯୬୫	- ୧୪୮
୯୭	— ୯୬୫ - ୯୭୫	- ୧୪୯
୯୮	— ୯୭୫ - ୯୮୫	- ୧୫୦
୯୯	— ୯୮୫ - ୯୯୫	- ୧୫୧
୧୦୦	— ୯୯୫ - ୧୦୦୫	- ୧୫୨

પુનર્મુદ્રણ દસમીવાર

॥ अथ गरुडपुराण प्रारंभः ॥

Pranava Swayam

श्री गणेशाय नमः शिष्ट संप्रदायानुरूप ग्रंथारंभे ग्रंथमां कहेला देवोनुं स्मरण करीने, मंगल करे छे. वृक्षरूपी मधुसूदन नामना जे परमात्मा, ते सौना उपर उत्कर्ष पामीने कहे छे. ए वृक्षरूपी मधुसूदननुं धमरूप दृढ मूल, वेदरूपी थडू अने पुराणरूपी डालां तथा डालीओ जाणवी तथा ए वृक्षनां पुष्प मोटा मोटा यज्ञ जाणवा, अने तेनुं फल मोक्ष जाणवुं. ॥१॥ अनिमिषि जे विष्णु परमात्मा तेमना नैमिषारण्य नामना क्षेत्रमां शौनकऋषिना प्रमुख्यपणा नीचेना सकल ऋषिओ निवास करीने, पोताने स्वर्गप्राप्ति थवा मोटे हजार वर्ष सुधी यज्ञ करता हवा ॥२॥ एक समय सर्व ॥ श्रीजयति ॥

धर्मदृढबद्धमूला वेदस्कंधः पुराणशाखाढ्यः ॥ क्रतुकुसुमो मोक्षफलो मधुसूदनपादपो जयति ॥१॥
नैमिषेऽनिमिषक्षेत्रे ऋषयः शौनकादयः ॥ सत्रं स्वर्गाय लोकाय सहस्रसमासत ॥२॥
त एकदा तु मुनयः प्रातर्हुतहुताश्रयः ॥ सत्कृतं सृतमासीनं पप्रच्छुरिदमादरात् ॥३॥
ऋषय ऊचुः-

कथितो भवता सम्यग्देवमार्गः सुखप्रदः ॥ इदानीं श्रोतुमिच्छामो यममार्गं भयप्रदम् ॥४॥
तथा संसारदुःखानि तत्कलेशक्षयसाधनम् ॥ ऐहिकामुष्मिकान्कलेशान्यथावद्वक्तुमर्हसि ॥५॥
ऋषिओए प्रातःकाळमां उठीने, पोतपोतीका अग्निमां हवन कर्या, अने सत्कारपूर्वक बेठेला सूतपुराणीनी पासे आवीने, तेओए तेमने आदरपूर्वक प्रश्न पूछ्यो. ॥३॥ ते एवो के, हे सूत ! तमे अमने अति सुखद देवमार्ग कह्यो, परंतु हवे अमे अति भयंकर यममार्ग सांभळवाने इच्छीए छीए. ॥४॥ तो संसारने लगतां दुःख तथा ते थकी थयेल कलेशनो नाश करवानी बाबतमां साधन तथा आ लोक अने परलोकमां थनारा सकल कलेश विगेरेने वर्णवाने तमो समर्थ छो. ॥५॥

ए रीतनुं शौनकादि ऋषिभ्योनुं भाषण सांभळीने, सूतपुराणी तेओने कहेवा लाग्या के “हे शौनकादि ऋषिभ्यो, पुण्यवान् पुरुषने सुख आपनारो तथा पातकी पुरुषोने दुःख देनारो एवो अति दुर्गम यममार्ग छे, ते हुं तमने कहूं छुं, ते तमे मारा सुखथी सांभळो. ॥६॥ हे ऋषिभ्यो, ए यम मार्ग जे प्रमाणे विष्णुए गरुडने कहा छे, ते प्रमाणे ज हुं पण तमारो संशय छेदवा सारु कहूं छुं ॥७॥ एक समय भगवान् वैकुण्ठमां सुखे बेटा हता, त्यारे विनताना पुत्र गरुड नम्र थइने भगवाने पृच्छवा लाग्या. ॥८॥ ‘हे भगवान् ! आपे मने अनेक प्रकारना भक्तिमार्ग कहा, तथा भक्तोने प्राप्त थनारी अनेकविध उत्तम गति पण कथन करी ॥९॥ हालमां भयंकर यममार्ग विषे सांभळवा बाबतनी हुं इच्छा करूं छुं, कारण के, में सूत उवाच—

शृणु चं भो विवक्षामि यममार्गं सुदुर्गमम् ॥ सुखदं पुण्यशीलानां पापिनां दुःखदायकम् ॥६॥
यथा श्रीविष्णुना प्रोक्तं नैनतेयाय पृच्छते ॥ तथैव कथयिष्यामि संदेहच्छेदनाय वः ॥७॥
कदाचित्सुखमासीनं वैकुण्ठे श्रीहरिं गुरुम् ॥ विनयावनतो भूत्वा पप्रच्छ विनतासुतः ॥८॥
गरुड उवाच—

भक्तिमार्गो बहुविधः कथितो भवता मम ॥ तथा च कथिता देव भक्तानां गतिरुत्तमा ॥९॥
अधुना श्रोतुमिच्छामि यममार्गं भयंकरम् ॥ त्वद्भक्तिविमुखानां च तत्रैव गमनं श्रुतम् ॥१०॥
सुगमं भगवन्नाम जिह्वा च वशवर्तिनी ॥ तथापि नरकं यांति धिग्धिगस्तु नराधमान् ॥११॥
अतो मे भगवान् ब्रूहि पापिनां या गतिर्भवेत् ॥ यममार्गस्य दुःखानि यथा ते प्राप्नुवन्ति वै ॥१२॥
एम सांभळयुं छे के, जे तमारी भक्ति करता नथी तेने यमलोकनी ज प्राप्त थाय छे. ॥१०॥ पोतीकी जिह्वा पोताने स्वाधीन होवार्थी भगवाननुं नाम लेवानुं अति सुगम होवा छतां पण नरकमां जाय छे, तो एवा नीच जनने धिक्कार हजो. ॥११॥ तो हे भगवान् ! तमारुं भजन न करनारा पातकी जनने जे गति प्राप्त थाय ते मने कहो, कारण के, तेओ कयां कयां कारणोथी केवा प्रकारे यमलोके जाय छे, तथा त्यां तेओने कया कया प्रकारनां दुःख थाय छे, ते पण मने कहो. ॥१२॥

ए रीतनुं गरुडनुं भाषण सांभळीने, तेमने भगवान् कहे छे: हे गरुड ! तमने यममार्ग कहूं छुं, तथा जे मार्गथी पातकी जन नरकमां जाय छे ते पण कहूं छुं, के जे सांभळवाथी ज अति भीति उत्पन्न थाय छे, ॥१३॥ हे गरुड ! जेओ पापकर्म बाबत अनुकूल थाय छे, निर्दय होवा छतां जेओ दुःसंगति करनारा होय छे. तेओ सत्संगति तथा सत्शास्त्रोथी प्रतिकूल (उलटा) छे. ॥१४॥ जेओ पोते ज पोताने प्रतिष्ठित छुं एम माने छे, जेओ धनने लीधे मान तथा गर्वने धारण करनारा छे, जेओ दैत्योना स्वभाव प्रमाणेनो स्वभाव धारण करनारा छे तथा जेओ दैवी संपत्तिथी विसुक्त

श्रीभगवानुवाच:—

वक्ष्येऽहं शृणु पक्षीद्र यममार्गं च येन ये ॥ नरके पापिना यांति शृण्वतामपि भीतिदम् ॥१३॥

ये हि पापस्तास्तर्ह्य दयाधर्मविवर्जिताः ॥ दुष्टसंगाश्च सच्छास्त्रसंसंगतिपराङ् मुखाः ॥१४॥

आत्मसंभविताः स्तब्धा धनमानदान्विताः ॥ आसुरं भावमापन्ना दैवीसंपद्विवर्जिताः ॥१५॥

अनेकचित्तविभ्रांता मोहजालसमावृताः प्रसक्ताः ॥ कामभोगेषु पतंति नरकेऽशुचौ ॥१६॥

ये नरा ज्ञानशीलाश्च ते यांति परमां गतिम् ॥ पापशीला नरा यांति दुःखेन यमयातनाम् ॥१७॥

पापिनामैहिकं दुःखं यथा भवति तच्छृणु ॥ ततस्ते मरणं प्राप्य यथा गच्छंति यातनाः ॥१८॥

छे ॥१५॥ जेओ परस्त्री तथा पारका वित्त पर मन राखीने, विक्षेप पामेला तथा जेओ मायानी जालथी कबजे थइने, विषयसंभोग बाबत ज आसक्त थाय छे, तेओ सर्वे अति अपवित्र एवा नरकमां पड़े छे. ॥१६॥ जे नर ज्ञानवान् छे ते उच्चम गतिए जाय छे, तथा जे पातकी छे ते दुःखना योगे यमयातनाए जाय छे. ॥१७॥ हे गरुड ! पातकी जनोने आ लोकने विशेषे जे जे दुःख प्राप्त थाय छे ते तथा तेओ मरण पाम्या पछी जे रीते यमलोकमां जाय छे, ते हुं तमने कहूं छुं ते सांभळो. ।' १८ ॥

ए रीतनुं गरुडनुं भाषण सांभळीने, तेमने भगवान् कहे छे: हे गरुड ! तमने यममार्ग कहुं छुं, तथा जे मार्गथी पातकी जन नरकमां जाय छे ते पण कहुं छुं, के जे सांभळवार्थी ज अति भीति उत्पन्न थाय छे, ॥१३॥ हे गरुड ! जेओ पापकर्म बाबत अनुकूल थाय छे, निर्दय होवा छतां जेओ दुःसंगति करनारा होय छे. तेओ सत्संगति तथा सत्शास्त्रोधी प्रतिकूल (उलटा) छे. ॥१४॥ जेओ पोते ज पोताने प्रतिष्ठित छुं एम माने छे, जेओ धनने छीघे मान तथा गर्वने धारण करनारा छे, जेओ दैत्योना स्वभाव प्रमाणेनो स्वभाव धारण करनारा छे तथा जेओ दैवी संपत्तिथी विसुक्त श्रीभगवानुवाच:—

वक्ष्येऽहं शृणु पक्षीद्र यममार्गं च येन ये ॥ नरके पापिना यांति शृण्वतामपि भीतिदम् ॥१३॥
ये हि पापस्तास्तार्क्ष्य दयाधर्मविवर्जिताः ॥ दुष्टसंगाश्च सच्छास्त्रसंगतिपराङ् मुखाः ॥१४॥
आत्मसंभाविताः स्तब्धा धनमानदान्विताः ॥ आसुरं भावमापन्ना दैवीसंपद्विवर्जिताः ॥१५॥
अनेकचित्तविभ्रांता मोहजालसमावृताः प्रसक्ताः ॥ कामभोगेषु पतंति नरकेऽशुचौ ॥१६॥
ये नरा ज्ञानशीलाश्च ते यांति परमां गतिम् ॥ पापशीला नरा यांति दुःखेन यमयातनाम् ॥१७॥
पापिनामैहिकं दुःखं यथा भवति तच्छृणु ॥ ततस्ते मरणं प्राप्य यथा गच्छंति यातनाः ॥१८॥
छे ॥१५॥ जेओ परस्त्री तथा पारका वित्त पर मन राखीने, विक्षेप पामेला तथा जेओ मायानी जालथी कबजे थइने, विषयसंभोग बाबत ज आसक्त थाय छे, तेओ सर्वे अति अपवित्र एवा नरकमां पड़े छे. ॥१६॥ जे नर ज्ञानवान् छे ते उत्तम गतिए जाय छे, तथा जे पातकी छे ते दुःखना योगे यमयातनाए जाय छे. ॥१७॥ हे गरुड ! पातकी जनोने आ लोकने विशेषे जे जे दुःख प्राप्त थाय छे ते तथा तेओ मरण पाम्या पछी जे रीते यमलोकमां जाय छे, ते हुं तमने कहुं छुं ते सांभळो. ।' १८ ॥

હે ગરુડ ! જેઓ માત્ર પોતીકા કુટુંબનું જ પોષણ કરવામાં રાજી છતાં જેને ઇન્દ્રિયોને જીતી નથી, એવા અનેકવિધ નષ્ટ કૃતિઓને યોગે બુદ્ધિ નષ્ટ થઈને, સકલ સંબંધીઓ શોક કરતા છતાં મરણ પામે છે. ॥ ૨૫ ॥ ભગવાન કહે છે, હે ગરુડ ! એ અંત ક્ષણે એ પ્રાણીને દિવ્ય દૃષ્ટિ થાય છે, કે, જેથી તેને સર્વ જગત્ એકત્ર સમાન દેખાય છે, અને આશ્ચર્ય લાગવા છતાં, કંઈ બોલાતું નથી. ॥ ૨૬ ॥ સકલ ઇન્દ્રિયોનો સંઘાત વિકલ થાય, એટલે ચૈતન્ય જહત્ત્વ પામે તે વખતે થહમાં આવીને ઉભા રહેલા યમદૂત, તેના પ્રાણને ગ્રહણ કરે છે. ॥ ૨૭ ॥ પ્રાણ પોતીકા સ્થાનથી ચલાયમાન થાય એટલે એ

એવં કુટુંબમરણે વ્યાપૃતાત્માઽજિતેન્દ્રિયઃ ॥ મ્રિયતે રહતાં સ્વામાનામુરુવેદનયાઽતધીઃ ॥ ૨૫ ॥
તસ્મિન્નંતક્ષણે તાર્ક્ય ! દૈવી દૃષ્ટિઃ પ્રજાયતે ॥ એકીભૂતં જગત્સર્વં ન કિંચિદ્વત્તુમીહતે ॥ ૨૬ ॥
વિકલેન્દ્રિયસંઘાતે ચૈતન્યે જહતાં ગતે ॥ પ્રચલન્તિ તતઃ પ્રાણા યામ્યૈર્નિકટવર્તિભિઃ ॥ ૨૭ ॥
સ્વસ્થાનાન્નલિતે શ્વાસે કલ્પાસ્થો હ્યાતુરક્ષણઃ । શતવૃશ્ચિકદંશસ્ય યા પીડા સાનુભૂયતે ॥ ૨૮ ॥
ફેનમુદ્ગિરતે સોઽથ મુખં લાલાકુલં ભવેત્ ॥ અધોદ્ધારેણ ગચ્છંતિ પાપિનાં પ્રાણવાયવઃ ॥ ૨૯ ॥
યમદૂતૌ તદા પ્રાપ્તૌ ભીમૌ સમસેક્ષણૌ ॥ પાશદંડધરૌ નમ્રૌ દત્તૈઃ કટકટાયતૌ ॥ ૩૦ ॥

મરનારા પુરુષને છેવટની ક્ષણ અતિ દુઃખને લીધે એક કલ્પ (બ્રહ્મદેવનો એક દિવસ, ચાર યુગ) જેવડો લાગે છે, તે ક્ષણે તેને સો વીંછી સાથે દંશ મારી ગયા હોય એટલી પીડા પ્રાપ્ત થાય છે, ॥ ૨૮ ॥ પછી તે ફેણ ઓકે છે, અને તેના મોંમાંથી બહુ લાઝ પડે છે. જે પાતકી હોય છે. તેના પ્રાણ મઝદ્ધારાણ જાય છે, ॥ ૨૯ ॥ તે સમયે યમદૂતો આવે છે, કે જેમનો અતિ મયંકર વેશ અતિ મયાનક નેત્રો તથા હાથમાં કાલપાશ (જીવને કબજે કરવાની જાલ) ગ્રહણ કરીને નગન ઉપેલા અને દાંત કડકડાવતા જણાય છે. ॥ ૩૦ ॥

તે યમદૂત એવા કે, જેના શરીર પરના વાલ શીસોલિયાની પેઠે ઉભા છતાં, કાગડાના પીંછાં જેવા કાઢા, વઢી જેમનાં મોંઢાં વાંકાં તથા આયુધ નલ્લ હોય છે. એવા અતિ ભયંકર યમદૂતોને જોઈને, એ પ્રાણી અત્યંત ભયभीત થવાથી મલ્લભૂત્રનો ત્યાગ કરે છે. ॥૩૧॥ તે વલ્લતે હાહાકાર કરીને, પોતાના ઘરમાં અવલોકન (જોવું) કરનારા અંગુઠા જેવડા શરીરવાળા જીવને, યમદૂત એ શરીરમાંથી પકડી લે છે. ॥૩૨॥ પછી યાતના (યમલોકમાં જવાની શિક્ષા) ભોગવવાને સારુ જે શરીર આળેલું હોય છે, તેમાં તે જીવનો પ્રવેશ કરાવીને ગલ્લે પાશ બાંધીને જેમ અપરાધી જનને રાજસેવકો ન્યાયાધીશ

ઊર્ધ્વકેશૌ કાકઋણૌ વલ્લતુહૌ નલ્લાયુધૌ ॥ સ દૃષ્ટ્વા ત્રસ્તહૃદયઃ શકૃન્મૂત્રં વિમુંચતિ ॥૩૧॥

અંગુઠમાત્રઃ પુરુષા હાહાકુર્વન્કલેવરાત્ ॥ તદૈવ ગૃહ્યતે દૃતૈર્યામિઃ પશ્યન્સ્વકં ગૃહમ્ ॥૩૨॥

યાતનાદેહ આધૃત્ય પાશૈર્બધ્વા ગલે લલાત્ ॥ નયતો દીર્ઘમધ્વાનં દંડ્યયં રાજભટ્ટા યથા ॥૩૩॥

તસ્યૈવં નીચમાનસ્ય દૂતાઃ સંતર્જયંતિ ચ ॥ પ્રવદંતિ ભયં તીવ્રં નરકાણાં પુનઃ પુનઃ ॥૩૪॥

શીઘ્રં પ્રચલ દુષ્ટાત્મન્ યાસ્યસિ ત્વં યમાલયમ્ ॥ કુંભીપાકાદિનરકાંસ્ત્વાં નયાવોઽધ મા ચિરમ્ ॥૩૫॥

એવં વાચસ્તદા શૃણ્વન્બંધૂનાં રુદિતં તથા ॥ ઉચ્ચૈર્હૈતે વિલપંસ્તાડયતે યમર્કિકરૈઃ ॥૩૬॥

પાસે લઈ જાય છે, તેમ તેને છેડે લઈ જાય છે. ॥૩૩॥ અને એ દૂતો તેને માર્ગે લઈ જતા ધમકી આપવા છતાં, વારંવાર નરકમાંનાં દુઃખોનું વર્ણન કહી સંમળાવે છે. ॥૩૪॥ તે એવી રીતે કે, હે દુષ્ટ ! તું સત્ત્વર (તાકીદથી) ચાલ, તું યમલોકમાં જઈશ. આજ જ તને થોડીવારમાં કુંભિપાકાદિ નરકમાં નાંખવાના છીએ. ॥૩૫॥ એ પ્રકારની તેમની વાણી સાંભળે, તથા પોતાનાં વાંધવાદિકના શોકયુક્ત શબ્દો સાંભળે તથા હાહાકાર કરતો હોય, તેમ છતાં તેને યમદૂતો માર મારે છે. ॥૩૬॥

ए रीतना ताडन (मार) तथा धमकीथी जेनुं हृदय अति विदीर्ण (घायल) थाय छे, अंगे कंषारी थाय छे, अने तेने मार्गे जतां कृतारां करडे छे, ते वखत ए प्राणी अति पीडित थइने, पोते करेलां सघळां पापोनुं स्मरण (संभारनुं) करे छे. ॥ ३७ ॥ एम छतां क्षुधातृषाथी अति व्याकुल थवाथी तथा सूर्य अने दावाग्नि (वगडामां दव लागी उठे छे) तेना तापथी तपी गयेली रेत पर उभो राखवाथी अति तपी गयो होय, तेम छतां तेनी पीठ पर कोयडा (चाबुक) नी सोटयो मारेली छतां, जे मार्गे जल अने छाया न होय, तेवा मार्गे ते जवाने अशक्य होय; तोषण तेने बलात्कारे लई जवाथी जनुं पड़े छे.

तयानिभिन्नहृदयस्तर्जनैर्जातवेपथुः ॥ पथि श्वभिर्भक्ष्यमाण आर्तोऽथ स्वमनुस्मरन् ॥ ३७ ॥

क्षुतृद्रपरीतोडर्कदावानलानिलैः संतप्यमानः पथि तप्तवालुके ॥
कृच्छ्रेण पृष्ठे कशया च ताडितश्चलत्पशक्तोऽपि निराश्रमोदके ॥ ३८ ॥

तत्र तत्र पतञ्छांतो मूर्च्छितः पुनरुत्थितः यथा पापीयसा नीतस्तमसा यमसादनम् ॥ ३९ ॥
त्रिभिर्मुहूर्तैर्द्वाभ्यां वा नीयते तत्र मानवः ॥ प्रदर्शयति दूतास्ता घोरा नरकयातनाः ॥ ४० ॥
मुहूर्तमात्रात्स्वरितं यमं वीक्ष्य भयं पुमान् ॥ यमान्नया समं दूतैः पुनरायाति स्वेचरः ॥ ४१ ॥

॥ ३८ ॥ बळी मार्गमां कोई कोइ ठेकाणे अथडाईने पडी जाय. अने पाछो फरी फरीने उभो थाय, मूर्च्छित थवा छतां तेने तमोगुणना रूपथी यमराजाना सदने (घेर, कचेरीए) लेई जवामां आवे छे. ॥ ३९ ॥ भगवान् कहे छे, हे गरुड ! ते प्राणीने यमदूत बे अथवा अण मुहूर्तमां यमलोकमां लई जाय छे, पछी तेने त्यांना अति भयंकर नरककुंड देखाडे छे. ॥ ४० ॥ पछी ए प्राणी थोडा ज कालमां यमने जोईने, तथा यमयातकानो उपभोग तथा अनुभव लेईने फरीथी ए दंतो साथे आकाश-मार्गे अति त्वरा (उतालळथी) थी पाछो आवे छे. ॥ ४१ ॥

એ રીતે આવે, પણ વાસનાઓમાં લપટાણ્ણો હોવાથી પ્રથમના દેહમાં પ્રવેશ કરવા ઇચ્છે છે, પરંતુ તેને યમદૂતોએ સજ્જ પકડ્યો હોય છે તથા નિરુપાયત્વાત ક્ષુધાતૃણથી વ્યાકુલ હોતો થકો, શોક કરે છે. ॥ ૪૨ ॥ પછી તે પ્રાણી તેના પુત્રાદિકોએ આતુરકાળે સરગસમે આપેલા પિંડ તથા દાનનો ઉપભોગ છે. પરંતુ હે ગરુડ ! એ પ્રાણી પાતકી તથા નાસ્તિક હોય તો, પિંડદાનથી તેને તૃપ્તિ થતી નથી. ॥ ૪૩ ॥ પાતકી પુરુષને પુત્રે કરેલું શ્રાદ્ધ તથા તિલવાઢા જલની અંજલિ પ્રાપ્ત થતી નથી. ધર્મી છતાં એવી દશાને પામેલા સાધારણ પ્રાણીઓ પિંડદાનથી જીવન પામે છે; પરંતુ નિરંતર પાતકી પ્રાણીઓ ક્ષુધા તથા તૃણથી વ્યાકુલ થાય છે. ॥ ૪૪ ॥ કદાપિ એ પ્રાણીને પાતકીપણાને લીધે પિંડ ન પહોંચે; તોપણ શ્રાદ્ધાદિ

આગમ્ય વાસનાબદ્ધો દેહમિચ્છન્ન્યમાનુગઃ ॥ ધૃતઃ પાશેન રુદતિ ક્ષુન્નૃઙ્મ્યાં પરિપીડિતઃ ॥ ૪૨ ॥

ભુક્તે પિંડં સુતૈર્દત્તં દાનં ચાતુરકાલિકમ્ ॥ તથાપિ નાસ્તિકસ્તાર્ધ્યં તૃપ્તિં યાતિ ન પાતકી ॥ ૪૩ ॥

પાપિનાં નોપતિષ્ઠંતિ દાનં શ્રાદ્ધં જલાંજલિઃ ॥ અતઃ ક્ષુદ્રવ્યાકુલા યાંતિ પિંડદાનભુજોઽપિ તે ॥ ૪૪ ॥

ભવંતિ પ્રેતરૂપાસ્તે પિંડદાનવિવર્જિતાઃ ॥ આકલ્પં નિર્જનારણ્યે ભ્રમંતિ બહુદુઃસ્વિતાઃ ॥ ૪૫ ॥

નાભુક્તં ક્ષીયતે કર્મ કલ્પકોટિશંતૈરપિ ॥ અભુક્ત્વા યાતનાં જંતુર્માનુષ્યં લભતે નાહિ ॥ ૪૬ ॥

અતો દદ્યાત્સુતઃ પિંડાન્દિનેષુ દશસુદ્વિજ ॥ પ્રત્યહં તે વિમજ્યંતે ચતુર્ભાગૈઃ સ્વગોત્તમ ! ॥ ૪૭ ॥

કર્મો તેની પાછલ તેના પરિવારાદિકે જરૂર કરવાં, ન કરે તો એ પ્રાણી નિર્જન (ઉજ્જઢ) અરણ્યમાં પિશાચ થઈને, અતિ દુઃસ્વથી કલ્પકાલ સુધી સંચાર કરે છે. માટે કર્મો અવશ્ય કરવાં. ॥ ૪૫ ॥ કદાપિ કોટયવધિ કલ્પ જેટલો કાલ જાય; તોપણ પાતાકાદિ કરેલાં કર્મો મોગવ્યા વિના તેનો ક્ષય થતો નથી, અને મોગવ્યા સિવાય મનુષ્યયોનિમાં જન્મ પ્રાપ્ત થતો નથી. ॥ ૪૬ ॥ એવા કારણને લીધે તેના વંશજાદિકે દશ દિવસ સુધી પિંડ આપવો. હે ગરુડ ! એ પિંડ આપે એટલે તેના પ્રત્યેક દિવસે ચાર વિભાગ થાય છે. ॥ ૪૭ ॥

તેમાંના બે ભાગવહે નવીન થનારો દેહ પુષ્ટ થાય છે, ત્રીજો ભાગ યમદૂતને પ્રાપ્ત થાય તે અને ચોથા ભાગથી પ્રેતજીવન પામે છે. ॥ ૪૮ ॥ એ પ્રેત નવ દિવસે પિંડથકી ઉત્પન્ન થાણા દેહને પામે છે, અને દશમા દિવસનો પિંડ ગ્રહણ કરવાથી તેને યમલોકમાં જવાનું સામર્થ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. ॥ ૪૯ ॥ હે ગરુડ ! પંચભૂતાત્મક શરીર દગ્ધ થાય, એટલે ફરી એ જીવને પિંડના સાધનવહે દેહ ઉત્પન્ન થાય છે, એ દેહનું એક હાથ જેવડું પ્રમાણ છતાં યમલોકને માર્ગે શુભાશુભનો ઉપભોગ છે છે. ॥ ૫૦ ॥ પહેલા દિવસના પિંડવહે તેનું મસ્તક ઉત્પન્ન થાય છે, બીજા દિવસના પિંડથી ઢોક અને સ્વપ્ના, અને ત્રીજા દિવસના પિંડથી છાતી (હૃદય) થાય છે. ॥ ૫૧ ॥ ચોથા દિવસના પિંડથી બરડો, પાંચમા દિવસના પિંડથી નાભિ (હંટી) છદ્ધા

ભાગદ્વયં તુ દેહસ્ય પુષ્ટિદં ભૂતપંચકે ॥ તૃતીયં યમદૂતાનાં ચતુર્થં સોપજીવતિ ॥૪૮॥

અહોરાત્રૈશ્ચ નવભિઃ પ્રેતઃ પિંડમવાપ્નુયાત્ ॥ જંતુર્નિષ્પન્નદેહશ્ચ દશમે બલમાપ્નુયાત્ ॥૪૯॥

દગ્ધે દેહે પુનર્દેહઃ પિંડરૂપયતે સ્વગ ॥ હસ્તમાત્રઃ પુમાન્યેન પથિ ભુંક્તે શુભાશુભં ॥૫૦॥

પ્રથમેઽહનિ યઃ પિંડસ્તેન મૂર્ધા પ્રજાયતે ॥ ગ્રીવાસ્કંધૌ દ્વિતીયેન તૃતીયાદૃધૃદયં ભવેત્ ॥૫૧॥

ચતુર્થેન ભવેત્પૃષ્ઠે પંચમાન્નાભિરેવ ચ ॥ ષષ્ઠેન ચ કટી ગુહ્યં સપ્તમાત્સવિથની ભવેત્ ॥૫૨॥

જાનુપાદૌ તથા દ્વાભ્યાં દશમેઽહ્નિ શુધાતૃષા ॥૫૩॥

પિંડજં દેહમાશ્રિત્ય શુધાવિષ્ટૃષ્ટાર્દિતઃ ॥ એકાદશં દ્વાદશં ચ પ્રેતો ભુંક્તે દિનદ્વયમ્ ॥૫૪॥

દિવસના પિંડથી કેડ અને ગુહ્યસ્થાન (પેડુ અને તેને જગતો ભાગ) ઉત્પન્ન થાય છે. સાતમા દિવસના પિંડથી તેના શરીરને લગતા સઘડી નાહીઓનો બંધ ગોઠવાય છે. ॥ ૫૨ ॥ આઠમા તથા નવમા દિવસના પિંડથી અનુક્રમે પ્રમાણે જાનુ (જાંઘો) અને પગ ઉત્પન્ન થાય છે. અને દશમા દિવસના પિંડથી તેને શુધા અને તૃષા ઉત્પન્ન થાય છે. ॥ ૫૩ ॥ પિંડદાનને યોગે ઉત્પન્ન થયેલા દેહનો આશ્રય કરીને, જીવ શુધાવિષ્ટ તથા તૃષાક્રાંત થાય છે, પછી અગિયારમા તથા બારમા દિવસે તેની પાછળના પુત્રાદિ સંબંધીજને આપેલા પિંડ ગ્રહણ કરીને ॥ ૫૪ ॥

ए प्राणी यमदृतोना कवजामां जतां जेम एक मांकडाने दोरीथी बांधी, तेनो धणी चलावे छे, तेम ते प्राणीने पण एकलो चलावे छे तथा एकलो चाल्यो जाय छे. ॥५५॥ हे गरुड ! यममार्ग वैतरणी नदी सिवाय छयासी हजार योजन लांबो छे. ॥ ५६ ॥ प्रत्येक रात्री दिवस मलीने ए प्रेत वसे योजन चाले तथा सुडताळीश रात्रि दिवसोए ते प्रेत यमपुरीए पहुँचे छे. ॥ ५७ ॥ ए यमपुरीए जतां मार्गमां सोळ नगर आवे छे. तेनुं अतिक्रमण (उल्लंघन) करीने, पछी ते पातकी यमपुरीए जाय छे. ॥ ५८ ॥ ए नगरी अथवा पुरीओनां नामः-सौम्यपुरी, सौरीपुरी, नगेंद्रभवन, गंधर्वपुर, शैलागम,

त्रयोदशेऽहनि प्रेतो यंत्रितो यमकिंकरैः ॥ तस्मिन्मार्गे व्रजत्येको गृहीत इव मर्कटः ॥५५॥

षडशीतिसहस्राणि योजनानां प्रमाणतः यममार्गस्य विस्तारो विना वैतरणी खगं ॥५६॥

अहन्यहनि वै प्रेतो योजनानां शतद्वयम् ॥ चत्वारिंशत्तथा सप्त दिवारात्रेण गच्छति ॥५७॥

अतीत्या क्रमशो मार्गे पुराणीमानि षोडश ॥ प्रयाति धर्मगजस्य भवनं पातकी जनः ॥५८॥

सौम्यं सौरिपुरं नगेंद्रभवनं गंधर्वशैलागमौ क्रौंचं क्रूरपुरं विचित्रभवनं बह्मपदं दुःखदम् ॥

नानाक्रंदपुरं सुतप्तभवनं रौद्रं पयोवर्षणं शीताहयं बहुभीतिधर्मभवनं याम्यं पुरं चाग्रत ॥५९॥

याम्यपाशैर्धृतः पापी हाहेति प्ररुदन्पथि ॥ स्वगृहं तु परित्यज्य पुरं याम्यमनुव्रजेत् ॥६०॥

इति श्रीसारौद्धारे गरुडपुराणे पापिनामैहिकामुष्मिकदुःखनिरूपणं नाम प्रथमोऽध्यायः ॥१॥

क्रौंचपुर, कुरपुर, विचित्रभवन, दुःखदाता ब्रह्मोपद्रुपुर, नानाक्रंदपुर सुतप्तभवन, रौद्रपुर, पयोवर्षण, शिताहय, धर्मपुर अने सोळुं यमराजनु नगर के जेने याम्यपूर कहे छे. ॥५९॥ पातकी पुरुष पोतानु घर छोडया पछी यमपाशवेडे बंधाया छतां, मार्गे जतां हाहाकार शब्द करतो तथा अंतःकरणमां अति शीक करतो थको, यमपुरीए पहुँचे छे. ॥ ६० ॥

इति श्री सारौद्धारे गरुडपुराणे पापिनाम् एहिकामुष्मिकदुःखनिरूपणं नाम प्रथमोऽध्याय समाप्तः ॥ १ ॥

॥ अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

गरुडजी भगवानने प्रश्न पूछता हता के, “हे केशव ! जे मार्गे पातकी जन यमलोक जाय छे, ते यमलोकनो मार्ग केटलो दुःखकारक छे ? ते मने कहो.” ॥९॥ गरुडनो एवो प्रश्न सांभळीने भगवान तेमने कहेवा लाग्या: “हे गरुड ! यमलोकनो मार्ग अति दुःखकारक छे, जे हुं तमने संभळायुं छुं के, जे दुःख सांभळवाथी तमे मारा भक्त छो, तोपण भीतिकारक होवाथी कंपित थसो. ॥२॥ यममार्गे जती वखते ए प्रेत जे जे ठेकाणे विश्रान्ति करे, ते ते ठेकाणे वृक्षोनी छाया होती नथी, अने जेथी प्राणनुं संरक्षण थाय एवां अन्नादिकादिक पण होतां नथी. ॥३॥ तृषाक्रांत थवाथी जल प्राशन करवाने

गरुड उवाच:-

कीदृशो यमलोकस्य पंथा भवति दुःखदः ॥ तत्र यांति यथा पापास्तन्मे कथय केशव ! ॥१॥

श्रीभगवानुवाच:-

यममार्गं महद्दुःखप्रदं ते कथयाम्यहम् ॥ मम भक्तोऽपि तच्छ्रुत्वा त्वं भविष्यति कंपतः ॥२॥
वृक्षच्छाया न तत्रास्ति यत्र विश्रमते नरः ॥ यस्मिन्मार्गे न चान्याद्यं येन प्राणान्समुद्धरेत् ॥३॥
न जलं दृश्यते क्वपि तृषितोऽतीव यः पिबेत् ॥ तपते द्वादशादित्याः प्रलयान्ते यथा खग ॥४॥
तस्मिन्गच्छति पापात्मा शीतवातेन पीडितः कंटकैर्विध्यते क्वापि क्वचित्सर्पमहाविषैः ॥५॥
सिंहैर्व्याघ्रैः श्वभिर्धौर्भक्ष्यते क्वापि पापकृत् ॥ वृश्चिकैर्दृश्यते क्वापि क्वचिदह्यति वह्निना ॥६॥
इच्छे पण, कोइ जग्याए जल दृष्टिए पडुं नथी. हे गरुड ! प्रलयकाले जेम द्वादश सूर्य प्रकाशमान थाय छे, तेम यममार्गे पण निरंतर द्वादशादित्य प्रकाश पामे छे. ॥४॥ प्राणी यममार्गे जतां कोई ठेकाणे टाढ तथा पवनथी पीडित थाय छे, कोइ ठेकाणे कांटाथी बींघाय छे तथा कोइ ठेकाणे अति भयंकर विषयुक्त सर्पथी दंशित थाय छे. ॥५॥ कोइ ठेकाणे भयंकर सिंह, व्याघ्र अने वरू (नादर) ओथी करडाय छे. कोइ कोइ स्थले बींछी दंश मारे छे, अने कोइ स्थले अग्निथी दग्ध थाय छे. ॥६॥

તે માર્ગે અતિ વિસ્તીર્ણે ઇટલે બે હજાર યોજનના વિસ્તારનું છતાં અતિ ભયંકર એવું અસિપત્ર [તલવારનાં જેવાં પાંદડાં-વાછું] નામનું વન છે, ॥૭॥ કે જે વન કાગડા. ઘુવડ; ગરધેળ્યો, (ગીધડાઓ) મધમાઘીઓ તથા મોટા ડાંસ વિગેરેથી નિરંતર ખરપુર છતાં જેમાં દાવાગિન (વગડામાં ઘાસનાં વીડ સઘી ઝટે છે તે) નિરંતર હોય છે, તેથી એ ઠેકાણે જનારા પ્રાણી ઉપર કહેલાં દુઃખદ પ્રાણીઓ વિગેરેથી ધીડિત થવા છતાં, એ વનમાંનાં પાંદડાં તલવારની ધાર જેવાં તીક્ષ્ણ હોવાથી, તે વહે તેનું શરીર છિન્નભિન્ન (છોદાઈ જવું) થાય છે. ॥૮॥ કોઈ સ્થળે અંધકૂપ (જમીન કરાબર છતાં ઉપર બાંસ પાથરી, તે પર ટાટ પાથરી તે પર માટી નાંખીને તેમાં ઘાસ ઉગાડેલ કૂઆ) માં પડે છે કોઈ ઠેકાણે પર્વત

તતઃ ક્વચિન્મહાદ્યૌર્મસિપત્રવનં મહત્ ॥ યોજનાનાં સહેસ્રે દ્વે વિસ્તારાયામતઃ સ્મૃતસ્મ્ ॥૭॥
કાકોલૂકવટગૃધ્રસરધાદંશસંકુલસ્મ્ ॥ સદાવામિ ચ તત્પત્રૈશ્ચિન્નભિન્નઃ પ્રજાયતે ॥૮॥
ક્વચિત્પતત્યંધકૂપે વિકટાત્પર્વતાત્ક્વચિત્ ॥ ગચ્છતે ક્ષુરધારાસુ શંકૂનામુપરિ ક્વચિત્ ॥૯॥
સ્વલત્યંધે તમસ્યુગ્રે જલે નિપતતિ ક્વચિત્ ॥ ક્વચિત્પંકે જલૌકાદયે ક્વચિત્સંતત્કર્દમે ॥૧૦॥
સંતત્વાલુકાકાર્ણે ધ્માતતામ્રયે ક્વચિત્ ॥ ક્વચિદંગારાશૌ ચ મહાધૂમાકુલે ક્વચિત્ ॥૧૧॥

પરથી પડે છે, કોઈ ઠેકાણે અતિ તીક્ષ્ણ અણીવાળા સ્ત્રીઓ રોપાયેલા હોય તેની ઉપર ચાલીને જવું પડે છે ॥૯॥ કોઈ ઠેકાણે અતિ ગાઢ (સંપૂર્ણ) અંધકારમાં જઈને ઠેબાં ઘાય છે. કોઈ સ્થળે જલમાં પડે છે, કોઈ સ્થળે જલોવાળા કાદવમાં પડે છે. કોઈ ઠેકાણે વહુ જ તપો ગયેલા કીચડમાં પડે છે. ॥૧૦॥ કોઈ સ્થળે અતિશય તપેલી રેતીમાં ગમન કરે છે, કોઈ વચ્ચે અગ્નિથી સંયુક્ત થયેલા તામ્રમય પ્રદેશમાં, કોઈ વચ્ચે અંગારાના ઢગલોમાં ગમન કરે છે, અને કોઈ વચ્ચે ઘુમાડાવાળા પ્રદેશમાં પડે છે. ॥૧૧॥

કોઈ વસતે અગ્નિની વૃષ્ટિ તથા કોઈ વસત વજ્ર (લોહું) તથા પાષાણની વૃષ્ટિ થાય છે. કોઈ વસત રક્તવૃષ્ટિ તથા કોઈ વસત ઉના પાણીની વૃષ્ટિ થાય છે. ॥૧૨॥ કોઈ સમયે રાણોડી અને કાદવની વૃષ્ટિ થાય છે. કોઈ પ્રદેશમાં મોટા મોટા ધરા હોય છે, કે જેમાં હુલવાનો જ સંભવ. કોઈ પ્રદેશમાં શિખરોની છેવાડી ટોચ પર વેસંધુ પડે છે, કોઈ ઠેકાણે એ પ્રતને મોટા મોટા દર્વતોનો અતિ અંધકારવાળી તથા અતિ ઉંડી ગુફાઓમાં પ્રવેશિત થવું પડે છે. ॥૧૩॥ એ ગુફાઓમાં કોઈ ઠેકાણે ગાઢ અંધકાર, કોઈ ઠેકાણે વેસી ન શકાય એવી સહવચડી શિલાઓ, કોઈ ઠેકાણે રુધિર તથા પાચથી ભરેલા ધરા અને કોઈ ઠેકાણે વિષ્ટાથી ભરેલા મોટા બુંડ પળ હોય છે. ॥૧૪॥ એ પ્રાણીને યમલોકે જવાના માર્ગમાં

કવચિદંગારવૃષ્ટિશ્ચ શિલાવૃષ્ટિઃ સવજ્રકા ॥ રક્તવૃષ્ટિઃ શસ્ત્રવૃષ્ટિઃ ક્વચિદુષ્ણાંબુવર્ષણમ્ ॥૧૨॥

ક્ષારકદમવૃષ્ટિશ્ચ મહાનિઘ્નાનિ ચ ક્વચિત્ ॥ વપ્રપ્રરોહણં ક્વાપિ કંદરેષુ પ્રવેશનમ્ ॥૧૩॥

ગાદાંધકારરતન્નારિતિ દુઃસ્વારોહશિલા ક્વચિત્ ॥ પૂયશોણિતપૂર્ણાશ્ચ વિષ્ટાપૂર્ણાં હૃદા ક્વચિત્ ॥૧૪॥

માર્ગમધ્યવહાત્યુગ્રા ઘોરા વૈતરણી નદી ॥ સા દૃષ્ટા દુઃસ્વદા કિંવા યસ્યા વાર્તાં મયાવહા ॥૧૫॥

શતયોજનવિસ્તીર્ણાં પૂયશોણિતવાહિની ॥ અસ્થિવૃંદતદા દુર્ગાં માંસશોસિતકર્દમા ॥૧૬॥

અગાધા દુસ્તરા પાપૈઃ કેશશૈવાલદુર્ગમા ॥ મહાગ્રાહસમાકીર્ણાં ઘૌરપક્ષિશતૈર્વૃતા ॥૧૭॥

અતિ મયંકર તથા ઉગ્ર વૈતરણી નામની નદી છે, કે જેનું વર્ણન સાંભળતાં જ મન ઉત્પન્ન થાય છે, તો પછી તેને પ્રત્યક્ષ જોઈને તો કહેવાનું જ થું ? ॥૧૫॥ એ નદી સો યોજનના વિસ્તારવાળી છતાં, રક્ત તથા પાચથી વહેનારી છે. મોટાં મોટાં હાડકાંઓના ઢગલા એ જ તેની ખેલહો અને માંસ તથા રુધિર એ જેનો કીચડ છે. ॥૧૬॥ જેમાં વાઝ રૂપી સેવાઝ, જેમાં મોટા મોટા મગર તથા જેના તટ પર અસંખ્ય પક્ષીઓ નિવાસ કરે છે, વિભેરે કારણોથી એ નદીમાં પાતકી પુરુષોથી તરી શકવાનું અતિ કઠિન જાણવું. ॥૧૭॥

કોઈ પાતકી આવ્યો છે એવું જોતાં જ, એ નદી જ્વાલા તથા ઘુમાડાથી ભરપૂર થયા છતાં, તેની માંહેનું જલ કઠાઈમાંના ઘીની પેટે કકડવા લાગે છે. ॥૧૮॥ સૌયની અળી પ્રમાણેના તીક્ષ્ણ કીડાઓથી એ નદી ભરપૂર જાળવી, વઢી વજ્ર જેવી કઠિન ચાંચવાઢી ગરઘેળો તથા કાગડાઓથી પણ એ નદી ભરપૂર જાળવી. ॥૨૧॥ એ નદીમાં સઢવેળ્યો તથા મગર, જઢો, મત્સ્ય (માછલાં) કાચવા અને તે સિવાય વીજાં પણ, માંસમેદક જઢજંતુઓ પુષ્કલ છે. ॥૨૦॥ એવી નદીમાં પ્રાણી અતિ પાતકને લીધે પઢીને હે પિતા ! હે માતા ! હે બંધુ ! તથા હે પુત્ર ! વિગેરે શબ્દો પોકારીને તે

આગતં પાપિનં દૃષ્ટ્વા જ્વાલાધૂમસમાકુલા ॥ કવથતે સા નદી તાર્ક્ષ્યકટાહાંતધૃતં યથા ॥૧૮॥

કૃમિભિઃ સંકુલા ઘૌરૈઃ સૂચીવક્ત્રૈઃ સમંતતઃ ॥ વજ્રતુંડમહાગૃધૈર્વાયસૈઃ પરિવારિતા ॥૧૯॥

શિશુમારૈશ્ચ મકરૈર્જલૌકોમત્સ્યકચ્છપૈઃ ॥ અન્યૈર્જલસ્થજીવૈશ્ચ પૂરિતા માંસમેદકૈઃ ॥૨૦॥

પતિતાસ્તપ્રવાહે ચ ક્રંદંતિ બહુપાપિનઃ ॥ હા બ્રાતઃ પુત્ર તાર્તેતિ પ્રલપંપિ મુહુર્મુહુઃ ॥૨૧॥

શ્ચુધિતારતૃષિતાઃ પાપાઃ પિબંતિ કિલ શોણિતમ્ ॥ સા સરિદ્રુધિશપુરં વહંતી ફેનિલં બહુ ॥૨૨॥

મહાઘોરાતિગર્જતી દુર્નિરીક્ષ્યા ભયાવહા ॥ તસ્યા દર્શનામાત્રેણ પાપાઃ સ્યુર્ગતચેતનાઃ ॥૨૩॥

બહુશ્ચિશ્રકસંકીર્ણાં સેવિતા કૃષ્ણપન્નગૈઃ ॥ તન્મધ્યે પતિતાનાં ચ ત્રાતા કોઽપિ ન વિદ્યતે ॥૨૪॥

આવર્તશતસાહસ્રૈઃ પાતાલે યાંતિ પાપિનઃ ॥ ક્ષણં તિષ્ઠંતિ પાતાલે ક્ષણાદુષશ્વિર્તિનઃ ॥૨૫॥

વારંવાર આકંદ (રુદન) કરે છે. ॥૨૨॥ એ નદીમાં શુધા અથવા તૃષ્ણા લાગે તો ત્યાં રક્તપાન કરે છે. એ કદી ફેળ વાઢા રુધિરથી ભરપૂર વહેનારી છે. ॥૨૨॥ એ મોટી ભયંકર ગર્જના કરનારી છતાં જોવામાં અતિ ભયંકર છે. જેને જોતાં જ પાતકી જનો મૂઢિત થાય છે. ॥૨૩॥ એ નદીમાં કાઢા સર્પ તથા વીંછી છે કે જેમાં પ્રાણી પડે, તો પછી તેનું સંરક્ષણ કરનાર કોઈ જ નહીં ॥૨૪॥ એ નદીમાં ભમરા (વળલ) પુષ્કલ છે, તેથી માંહેના પાતકી જન એ નદીના તઢીએ જાય છે અને તત્કાઢ ઉપર પણ આવે છે. ॥૨૫॥

મગવાન કહે છે, હે ગરુડ ! એ નદી પાતકિ પુરુષોને માંહે પડવા સારુ જ નિર્માણ કરી છે, કે જેનો અંત દિસતો નથી; તથા તે તરવામાં બહુ જ દુઃખ દેનારી છે. ॥૨૬॥ એ પ્રકારે યમલોકે જતાં માર્ગમાં અતિ વલેશ તથા દુઃખો પ્રાપ્ત થાય છે; તેથી જે જે પાતકી પ્રાણીઓ એ માર્ગે થઈને જાય છે, તે તે અતિ ગાઢ સ્વરથી જાક્રોશ (પશ્ચાત્તાપ) કરવા છતાં રુદન કરે છે. ॥૨૭॥ કેટલાક પાતકી પુરુષોને દોરડાથી બાંધીને ઝેંચે છે, કેટલાકને અંકુશ વડે ઝેંચે છે તવા કેટલાકને બરડામાં સુડ્યા ઘોંચે છે. ॥ ૨૮ ॥ કેટલાકના નાક તથા કાનમાં દોરડાઓ પરીવીને ઝેંચે છે તથા કેટલાકને કાઢ્યા

પાપિનાં પતનાયૈવ નિર્મિતા સા નદી સ્વર્ગ ॥ નાપરં દૃશ્યતે તસ્યા દુસ્તરા બહુદુઃસ્વદા ॥૨૬॥
 एवं बहुविधक्लेशे यममार्गेऽतिदुःखदे ॥ क्रौशंतश्च रुदंतश्च दुःखिता यांति पापिनः ॥૨૭॥
 પાપેન યંત્રિતાઃ કેચિત્કૃષ્યમાણાસ્તાંકુશૈઃ ॥ શસ્ત્રાગ્રૈઃ પૃષ્ઠતઃ પ્રૈતૈર્નીયમાનાશ્ચ પાપિનઃ ॥૨૮॥
 નાસાગ્રપાશકૃષ્ટાશ્ચ કર્ણપાશૈસ્તથા પરે ॥ કાલપાશૈઃ કૃષ્ણમાણાઃ કાકૈઃ કૃધ્યાસ્તથાયરે ॥૨૯॥
 શ્રીવાબાહુષુ પાદેષુ બદ્ધાઃ પૃષ્ઠે ચ શ્રુંઘલૈઃ ॥ અયોમાચયં કેચિદ્દહંતઃ પથિ યાંતિ યે ॥૩૦॥
 યમદૃતૈર્મહાઘોરતાહ્યમાનાશ્ચ મુદ્ગૈરઃ ॥ વમંતો રુધિરં બલત્રાત્તદેવાશ્રંતિ તે પુનઃ ॥૩૧॥
 શોચંતિ સ્વાનિ કર્માણિ ગ્લાનિ ગચ્છંતિ જંતવઃ ॥ અતીવ દુઃસ્વપન્નાઃ પ્રયાંતિ યમમંદિરમ્ ॥૩૨॥
 રંગના દોરડા (કાલપાસ) વડે ઝેંચે છે તથા કેટલાક કાગડાઓ વડે ઝેંચાય છે. ॥ ૨૯ ॥ કેટલાક પાતકી, લોહાની સાંકળો તથા દંડોવડે ગરદન, હાથ તથા પગે બંધાઈને માથે લોહાનો માર લઈને ચાહે છે, ॥ ૩૦ ॥ વઢી મહા મયંકર યમદતોના હાથથી સુદ્ગરોના માર ખાઈને, પોતીકા મોઢામાંથી રક્ત ઓકીને, પછી તે જ પાછુ મક્ષણ કરે છે. ॥ ૩૧ ॥ પછી પાતકી જન પોતપોતીકાં દુષ્કર્મોનું સ્મરણ (સંમારણું) કરીને શોક કરે છે, અને વારંવાર ગ્લાનિ (ઉદાસી) પામે છે એ રીતે અતિ દુઃખી થઈને, એ પ્રાણી યમ લોક જાય છે. ॥ ૩૨ ॥

रस्ते जतां हे पुत्र ! हे पौत्र कहे कहे कहिने बोलावे, तथा हाहा ! करीने नित्य रुदन करतो थको पश्चात्ताप पामे छे. ॥ ३३ ॥ अने पोते मोढेधी कहे छे के मनुष्यनो जन्म मोटा पुन्यने योगे करीने संपादन थाय छे, ते मने प्राप्त थयो तेस छतां पण, में धर्म संपादन कर्यो नहीं, में सारो जन्म व्यर्थ गुमाव्यो. ॥ ३४ ॥ में ब्राह्मणने कांइ पण दानो आप्यां नहीं, अग्निमां हवन कर्यो नहीं, तप कर्युं नहीं, देवीनां पूजन कर्यो नहीं, विधिपूर्वक तीर्ययात्रा करी नहीं. तो में जे जे नष्ट कृतिओ करी ते सारे आ वखते भोगववी ज जोइए. ॥ ३५ ॥ हे जीव ! तें ब्राह्मणोनूं पूजन पण कर्युं

तथा च स व्रजन्मार्गे पुत्र पौत्र इति ब्रुवन् ॥ हाहेति प्ररुदन्नित्यमनुतप्यति मंदधीः ॥ ३३ ॥

महता पुण्ययोगेन मानुषं जन्म लभ्यते ॥ तत्राय न कृतो धर्मः कीदृशं हि मया कृतम् ॥ ३४ ॥

मया न दत्तं न हुत्तं हुताशने तपो न तप्तं त्रिदशा न पूजिताः ॥

न तीर्थसेवा विहिता विधानतो देहिन्कचिन्नस्तर यत्त्वया कृतम् ॥ ३५ ॥

न पूजिता विप्रगणाः सुरापगा न चाश्रिताः सत्पुरुषा न सेविताः ॥

परोपकारा न कृताः कदाचन देहिन्कचिन्नस्तर यत्त्वया कृतम् ॥ ३६ ॥

जलाशयो नैव कृतो हि निर्जले मनुष्यहेतोः पशुपक्षिहेतवे ॥

गोविप्रवृत्त्यर्थमकारि नाण्वपि देहिन्कचिन्नस्तर यत्त्वया कृतम् ॥ ३७ ॥

नथी, गंगा गोदाबरी नदीओनुं सेवन कर्युं नथी तथा सत्पुरुषोनूं सेवन कर्युं नथी तथा मनुष्यो पर परोपकार पण कर्यो नथी. हे मारा जीव ! तें जे जे कृतिओ करी, ते हवे मां आगळ आवी उभी छे; तेने भोगव. ॥ ३६ ॥ निर्जल प्रदेशमां मनुष्य, पशु अथवा पक्षीओने पाणी पीवा सारु तें कोइ पण प्रकारनुं जलाशय बंधाव्युं नथी, गायो अने ब्राह्मणोने निवृत्ति थवाने अर्थे हे मारा जीव ! तें कोइ पण प्रकारनी जीविका बांधी नहीं, तो हे मारा जीव ! ते जे जे प्रकारनी कृतिओ करी, ते आ भोगव. ॥ ३७ ॥

हे मारा जीव ! तें नित्य दान आप्यां नथी, एक दिवस पण जीवनक्रिया नभे एटलो चारो गायने नाख्यो नथी, वेद अने शास्त्रो पर श्रद्धा राखीने, तेना सत्यासत्यनु प्रमाण कर्युं नथी, कोइ दहाडो पण पुराणोमां कहेली बावतो पर लक्ष आप्युं नथी तथा कोइ ज्ञानी महारमा पुरुषनु पूजन पण कर्युं नथी, तो तारुं कयु तुं भोगव. ॥ ३८ ॥ अति हित करनारा भतीरानुं वाक्य स्वीकारवा छतों कोइ वखत पतिव्रत पाळ्युं नथी, तथा बुद्ध सासु ससरा तथा गुरुजननां मान-प्रतिष्ठा मान्य कर्यां नथी, तो हे जीव ! तारुं कर्युं तुं भोगव. ॥ ३९ ॥ हे जीव ! तें धर्मबुद्धिथी पोतीका पतिनी सेवा करी नथी, पति गत थया पछी तेनी पाछळ सती थवाने अग्निमां प्रवेश कर्यो नथी, तथा वैधव्य (रंडापा) मां इंद्रि-

न नित्यदानं न गवाहिकं कृतं न वेदशास्त्रार्थवचः प्रमाणितम् ॥
श्रुतं पुराणं न च प्रजितो ज्ञो देहिन्क्वचिन्निस्तर यत्त्वया कृतम् ॥३८॥
भर्तुर्मया नैव कृतं हितं वचः पतिव्रतं नैव कदापि पालितम् ॥
न गौरवं क्वापि कृतं गुरुचितं देहिन्क्वचिन्निस्तर यत्त्वया कृतम् ॥३९॥
न धर्मबुद्ध्या पतिरेव सेविता न कृतो भूते पतौ ॥

वैधव्यमासाद्य तपो न सेवितं देहिन्क्वचिन्निस्तर यत्त्वया कृतम् ॥४०॥
मासोपावासैर्न विशोषितं मया चांद्रायणैर्वा नियमेः सविस्तरैः ॥

नारीशरीरं बहुदुःखभाजनं लब्धं मया पूर्वकृतोवकर्मभिः ॥४१॥

एवं विलप्य बहुशः स स्मरन्पूर्वदेहिकम् ॥ मानुषत्वं मम कुत इति क्रोशन्प्रसर्पति ॥४२॥

योने निस्तेज करवा सारु वैधव्यधम पाळवानी तपश्चर्या पण करी नथी. तो तारी करेली कृतिओने तुं आ वखत भोगव-॥ ४० ॥ मासोपवास तथा चांद्रायणादि पूर्ण व्रतो करीने, त तारुं शरीर दुर्बल कर्युं नही, तेम छतां सकल दुःखोनुं पात्रभूत एवुं आ स्त्रीशरीर मात्र जन्मांतरार्जित दुष्कर्मोंने योगे संपादन कर्युं ॥ ४१ ॥ एवा प्रकारना अति विलाप तथा सकल जन्मान्तरोनां कर्मोंने स्मरण करीन कहेवा लाग्यो के, हवे मने मनुष्यनो जन्म कर्यार्थी प्राप्त थाय ? एम कहीने आगळ चाले छे. ॥ ४२ ॥

સત્તર દિવસ વાયુવેગથી સહાયતારહિત ગમન કરીને, હે ગરુડ ! તે પ્રાણી અહારમે દિવસે સૌમ્યપુરમાં જાય છે. ॥૪૩॥
તે ઠેકાણે એ રમણીય નગરમાં પ્રેતોનો મોટો સમુદાય, પુષ્પમદ્રા નામે નદી તથા એક રમણીય વડનું જાડ છે. ॥ ૪૪ ॥
તે ઠેકાણે એ પ્રાણી જાય, એટલે તેને યમદૂતો વિશ્રાંતિ લેવા દે છે, પછી એ પ્રાણી એ ઠેકાણે અતિ દુઃખી થઈને, સ્ત્રી પુત્રાદિક સકલ પરિવારને સંભારે છે. ॥ ૪૫ ॥ અને ધન, પુત્ર, મિત્ર વિગેરે માટે જે વખત એ તે ઠેકાણે શોક કરે છે, તે વખત ત્યાંના પ્રેત તથા યમદૂતો તેને એમ કહે છે ॥ ૪૬ ॥ કે, હે જીવ ! જેને માટે તું શોક કરે છે, તે તારા મિત્ર, દશસપ્તદિનાન્યેકો વાયુવેગેન ગચ્છતિ ॥ અષ્ટાદશે દિને તાર્ક્ય પ્રેતઃ સૌમ્યપુરં વ્રજેત્ ॥૪૩॥
તસ્મિન્પુસ્વરે રમ્યે પ્રેતાનાં ચ ગણો મહાન્ ॥ પુષ્પમદ્રા નદી તત્ર ન્યેશ્રોધઃ પ્રિયદર્શનઃ ॥૪૪॥
પુરે તત્ર સ વિશ્રામં પ્રાપ્યતે યમર્કિકરૈઃ ॥ દારપુત્રાદિક સૌર્યં સ્મરતે તત્ર દુઃસ્વતઃ ॥૪૫॥
ધનાનિ મૃત્યમાત્રાણિ સર્વં શૌચતિ વ યદા ॥ તદા પ્રેતાંસ્તુ તત્રત્યાઃ કિકરાશ્ચેદમબ્રુવન્ ॥૪૬॥
ક્વ ધનં ક્વ સુતા જાયા ક્વ સુહૃત્ક ચ બાંધવાઃ ॥ સ્વર્કર્મોપાર્જિતં મોક્તા મૂઢ યાહિ ચિરં પથિ ॥૪૭॥

જાનાસિ સંબલબલં બલમધ્વગાનાં નો સંબલાય યતસે પરલોકપાંથ ॥

ગંતવ્યમાસ્ત તવ નિશ્ચિતમેવ તેન માર્ગેણ યત્ર ભવતિ ક્રયવિક્રયો હિ ॥૪૮॥

પુત્ર, ધન, તથા સ્ત્રી ક્યાં છે ? હાલમાં તું પોતીકા કર્મોવડે સંપાદન થયેલાં તે ગ્રહણ કરીને, આગલ ચાલ. ॥ ૪૭ ॥ હે જીવ ! તું યમોતું બલ જાણતો નથી, તથા તારી સાથે ચાલનારા જે અમે છીએ, તે અમારું પળ બલ જાણતો નથી. વઢી પોતાને યમયાતના ન થાય એવાં કર્મ પળ જાણતો નથી. અને આ માર્ગમાં કોઈ પળ પ્રકારનો ક્રયવિક્રયાદિ વ્યવહાર નથી, માટે તારે જ અવશ્ય મોગવાનાં છે. ॥ ૪૮ ॥

યમ માર્ગ અતિ કઠિન છે, એહું નાના બાલકોને પળ માલમ છે, તો તે કદી એ બાલકોને મોઢેથી સાંભળ્યા નથી કે શું ? વહી પુરાણોમાં કહેલાં વાક્યોને તેં બ્રાહ્મણોને મોઢેથી સાંભળ્યા નથી કે શું ? ॥ ૪૯ ॥ એવા પ્રકારના તેને પ્રશ્ન પૂછીને, મુદ્ગર વહે મારે છે, તથા તે નાસવા જાય છે, ત્યારે તે પ્રાણીને યમદૂતો બાંધેલા પાશવડે ઝેંચે છે. ॥ ૫૦ ॥ એ ઠેકાણે પુત્રપુત્રાદિકે પ્રીતિપૂર્વક માસિક શ્રાદ્ધાદિક જે કાંઈ ક્રિયા કરી હોય, તેમાંના પિંડને મક્ષીને, પ્રાણી ત્યાંથી આગળ સૌરિપુર જવાને ગમન કરે છે. ॥ ૫૧ ॥ ત્યાં યમ સમાનનું રૂપ ધારણ કરનારો જંગમ નામનો રાજા છે, કે, જેને જોતાં જ એ પ્રાણી ભયभीત થવાથી જરા વિશ્રાંતિ લે છે. ॥ ૫૨ ॥ એ ઠેકાણે ગયા પછી એની પાછલ જે ત્રિપાશિક શ્રાદ્ધ

આબાલહ્યાતમાર્ગોઽયં નૈવ મર્ત્ય શ્રુતસ્ત્વયા ॥ પુરાણસંભવં વાક્યં કિં દ્વિજેભ્યોઽપિ ન શ્રુતમ્ ॥ ૪૯ ॥

એવમુક્તસ્તો દૂતૈસ્તાડ્યમાનશ્ચ મુદ્ગરૈઃ ॥ નિપતન્નુત્પતન્વાવન્પાશૈરાકૃષ્યતે બલાત્ ॥ ૫૦ ॥

અત્ર દત્તં સુતૈઃ પૌત્રૈઃ સ્નેહાદ્વા કૃપયાથવા ॥ માસિકં પિંડમશ્રાતિ તતઃ સૌરીપુરં વ્રજેત્ ॥ ૫૧ ॥

તત્ર નામ્નાસ્તિ રાજા વૈ જંગમઃ કાલરૂપધૃક્ ॥ તદ્દદૃશ્વા ભયभीતોઽસૌ વિશ્રામે કુરુતે મતિમ્ ॥ ૫૨ ॥

ઉદકં ચાન્નસંયુક્તં તત્ર પુરે ગતઃ ત્રૈપશિકે વૈ યદ્દત્તં સ તત્પુરમતિક્રમેત્ ॥ ૫૩ ॥

તતો નર્ગેન્દ્રભવનં પ્રેતો યાતિ ત્વરાન્વિતઃ ॥ વનાનિ તત્ર રૌદ્રાણિ દૃશ્વા ક્રંદતિ દુઃખિતઃ ॥ ૫૪ ॥

નિર્ઘૃણૈઃ કૃષ્યમાણસ્તુ રુદતે ચ પુનઃ પુનઃ ॥ માસદ્વયાવસાને તુ તત્પુરં વ્યથિતો વ્રજેત્ ॥ ૫૫ ॥

થયું હોય, તેમાંના અન્નોદકનો ઉપભોગ લે છે, પછી તે પ્રાણી એ સૌરિપુરમાંથી નિકળીને રસ્તે પડે છે. ॥ ૫૩ ॥ પછી નર્ગેન્દ્રભવન નામના નગરમાં અતિ ઉતાવળથી જાય છે તે સમય માર્ગે જતાં મોટાં મોટાં અસિપત્ર—(તરવાર જેવાં પાંદડાં-વાળા શ્વાહ) નાં વન જોઈને, દુઃખી થવાથી મોટે ઘાંટે શોક કરે છે. ॥ ૫૪ ॥ વહી ત્યાં નિવાસ કરનારા નિર્દય પુરુષો એ પ્રાણીને ગળે બાંધેલા પાશ (દોરડાંથી) ઝેંચે છે એટલે દુપો આવવાથી તે વારંવાર શોક કરે છે. એ નગરે બલાત્કારે બે મહિને પહોંચે છે. ॥ ૫૫ ॥

માટે તેની પાછલ તેનાં બાંધવાદિકે જે કાંઈ મૃત્યુલોકમો અન્ન, જલ તથા વસ્ત્રાદિક આપ્યા હોય; તેનો પ્રાણી ઉપયોગ છે છે, પછી ત્યાંથી પળ તેને ચમકિકરો જેવતા આગલ છેડ જાય છે, ॥ ૫૬ ॥ ત્રીજો માસ થાય, ઇટલે એ પ્રાણી ગન્ધર્વપુરે જાય છે, ત્યાં પળ તેની પાછલ માસિક શ્રાદ્ધમાં આપેલા પિંડ તથા જલનો સ્વીકાર કરીને આગલ જાય છે, ॥ ૫૭ ॥ ચોથો માસ આવે ઇટલે શૈલાગમ નામના પુરમાં એ જીવ પહોંચે છે ત્યાં જાય ઇટલે તેનાં અંગપર પાષાણની વૃષ્ટિ થાય છે, તેથી તેનું નામ શૈલાગમ છે. ॥ ૫૮ ॥ એ ઠેકાણે તેની પાછલ ચોથા માસના શ્રાદ્ધમાં અપાણાં અન્નોદકનો ઉપયોગ લેવાથી

ભુક્ત્વા પિંડં જલં વસં દત્તં ચ દુર્બાધવૈરિતઃ ॥ કૃત્યમાણઃ પુનઃ પાશૈર્નીયતેઽગ્રે ચ કિકૈરઃ ॥ ૫૬ ॥
માસે તૃતીયે સંપ્રાપ્તે પ્રાપ્ય ગંધર્વપત્તનમ્ ॥ તૃતીયમાસિકં પિંડં તત્ર ભુક્ત્વા પ્રસર્પતિ ॥ ૫૭ ॥
શૈલાગમં ચતુર્થે ચ માસિ પ્રાપ્નોતિ વૈ પુરમ્ ॥ પાષાણાસ્તત્ર વર્ષન્તિ પ્રેતસ્યોપરિ મૃશિઃ ॥ ૫૮ ॥
ચતુર્થમાસિકં પિંડં ભુક્ત્વા કિંચિત્પુરે ભવેત્ ॥ તતો યાતિ પુરં પ્રેતઃ ક્રૌંચં માસેઽથ પંચમે ॥ ૫૯ ॥
હસ્તદત્તં તદા ભુક્તે પ્રેતઃ ક્રૌંચપુરે સ્થિતઃ ॥ ચત્પંચમાસિકં પિંડં ભુક્ત્વા ક્રૂરપુરં વ્રજેત્ ॥ ૬૦ ॥
સાધકૈઃ પંચભિર્માસૈર્નૃમણમાસિકં ॥ તત્ર દત્તેન પિંડેન ઘટેનાપ્યાયિતઃ સ્થિતઃ ॥ ૬૧ ॥

એ પ્રાણી કેટલોક વચ્ચત સુખી થાય છે, પછી ત્યાંથી પાંચમાં મહિનાને અંતે ક્રૌંચ નામના નગરમાં જાય છે ॥ ૫૯ ॥ એ ઠેકાણે એ પ્રેત વાસ કરે, ને પાંચમા મહિનાના શ્રાદ્ધમાના પિંડ ચમદૂત તેના હાથમાં આપે, ઇટલે તે પ્રાણી ભક્ષણ કરે છે, અને ત્યાંથી ક્રૂરપુરે જાય છે. ॥ ૬૦ ॥ એ પ્રાણી, એ ક્રૂરપુરે પહોંચે, ઇટલે તેની પાછલ તેના પુત્રાદિકોએ સાહાપાંચ મહિને (ઉનવળમાસિક) જે શ્રાદ્ધ કરેલું હોય, તેમાં આપેલા પિંડથી તમ થઈને, એ પ્રાણી કેટલોક વચ્ચત ત્યાં રહે છે. ॥ ૬૧ ॥

પછી તે ઠેકાણે એક ઘડી નિવાસ કર્યા પછી અતિ કંપાયમાન થવાથી દુઃખી થાય છે, એમ છતાં યમદૂતો તેને તિરસ્કાર કરતા થકા ત્યાંથી બીજે છેડે જવા માંડે છે, તેથી એ ક્રુરપુરનો ત્યાગ કરીને, ॥ ૬૨ ॥ તે પ્રાણી વિચિત્ર નામના યુદ્ધને જાય છે, ત્યાં વિચિત્ર એવા નામનો રાજા નિવાસ કરીને રહે છે, અને તેનો બન્ધુ રાજ્યનું પાલન કરે છે. ॥ ૬૩ ॥ તેનું અદ્યુત મોટું શરીર જોતાં જ એ પ્રાણી ખયથી નાસવા માંડે છે, એવામાં તેની સામે આવીને તરીવાહક (વહાણ ઠાંકનાર ધારવા) નામના કોલી તેને કહે છે કે, ॥ ૬૪ ॥ હે પ્રેત ! જે પ્રાણી વૈતરણી નદી તરવાની ઇચ્છા

મુદ્દૂર્તાર્ધે તુ વિશ્રામ્ય કંપમાનઃ સુદુઃસ્વિતઃ ॥ તપુરં તુ પરિત્યજ્ય તર્જિતો યપર્કિકૈરઃ ॥ ૬૨ ॥
પ્રયાતિ ચિત્રભવનં વિચિત્રો નામ પાર્થિવઃ ॥ યમસ્યૈવાનુજો ભ્રાતા યત્ર રાજ્યં પ્રશાસ્તિ હિ ॥ ૬૩ ॥
તં વિલોક્ય મહાકાયં યદા ભીતઃ પલાયતે ॥ તદા સંમુખ આગત્ય કૈવર્તા ઇદમબ્રુવન્ ॥ ૬૪ ॥
વયં તે તર્તુકામાય મહાવૈતરણી નદીમ્ ॥ નાવમાદાય સંપ્રાપ્તા યદિ તે પુણ્યમીદૃશમ્ ॥ ૬૫ ॥
દાનં વિતરણં પ્રોક્તં મુનિભિસ્તત્ત્વદર્શિભિઃ ॥ ઇયં સા તીર્યતે યસ્માત્તસ્માદ્વૈતરણી સ્મૃતા ॥ ૬૬ ॥
યદિ ત્વયા પ્રદત્તા ગૌસ્તદા નૌરુપસર્પતિ ॥ નાન્યથેતિ વચસ્તેષાં શ્રુત્વા હા દૈવ ભાષતે ॥ ૬૭ ॥

કરે છે, તેને તારવા સારુ અમે વહાણ લેઈને આવીએ છીએ, જો તારું આ વહાણમાં બેસવા જેટલું પુણ્ય હોય, તો તું આ નૌકા (વહાણ) માં બેસ. ॥ ૬૫ ॥ મોટા મોટા તત્ત્વવેત્તાઓ દાનને વિતરણ કરે છે. એ વૈતરણીમાંથી તારનારી નૌકા, ગૌદાન કરવાથી પ્રાપ્ત થાય છે; માટે તે નદીને વૈતરણી કહે છે. ॥ ૬૬ ॥ જો તેં ગાયનું દાન કર્યું હશે તો, નૌકા, તને પ્રાપ્ત થશે; નહીં તો કદી પણ પ્રાપ્ત થનારી નથી. એ સઘડાઓનું ભાષણ સાંભળીને, એ પ્રાણી, હાય મારું ભાગ્ય ! એવા પશ્ચાત્તાપનું ભાષણ કરે છે. ॥ ૬૭ ॥

દાનોદિ ન કરનારા પાપી પ્રાણીને જોતાં જ એ નદી પાળી કાઢવા લાગે છે, અને તે જોતાં જ પ્રાણી બરકા પાડવા લાગે છે, અને જીવતાં દાન ન કર્યાંને લીધે, એ નદીમાં જ તે નિમગ્ન (રવીપચી જવું) થાય છે. ॥ ૬૮ ॥ તે પ્રાણીના મોંમાં (જેમ મોઢ લોકો માછલીના મોંમાં લોઢાની અંકોડી ઘાલીને લઈ જાય છે. તેમ) મોટા મોટા ચમદૂતો અંકોડી ઘાલીને, સામે તીરે લેઈ જાય છે. ॥ ૬૯ ॥ એ ઠેકાણે તે પ્રાણી પોતાની પાછલ થઈ શકે છે. ૭૦ ॥ સાતમા માસનો આરંભ થાય એટલે બહાપદ નામના પુરમાં જાય છે તે પછી તે એ ઠેકાણે વાસ કરીને છે. ॥ ૭૦ ॥

તં દૃષ્ટ્વા કથ્યતે સા તુ તાં દૃષ્ટ્વા સોડતિક્રંદતે ॥ અદત્તદાનઃ પાપાત્મા તસ્યામેવ નિમજ્જતિ ॥ ૬૮ ॥
તન્મુખે કંટકં દત્વા દૂતૈરાકાશસંસ્થિતૈઃ બડિશેન યથા મત્સ્યસ્તથા પારં પ્રણીયતે ॥ ૬૯ ॥
ષાળમાસિકં ચ યત્પિંડે તત્ર ભક્ત્વા પ્રસર્પતિ ॥ માર્ગે સ વિલપન્યાતિ બુભુક્ષાપીડિતો હ્યલમ્ ॥ ૭૦ ॥
સપ્તમે માસિ સંપ્રાપ્તે પુરં બહ્વાપદં વ્રજેત્ ॥ તત્ર મુંક્તે પ્રદતં યત્સપ્તમે માસિ પુત્રકઃ ॥ ૭૧ ॥
તત્પુરં તુ વ્યતિક્રમ્ય દુઃસ્વદં પુરમૃચ્છતિ ॥ મહદ્દુઃસ્વવાપ્નોતિ સ્વે ગચ્છન્સ્વેચરેશ્વર ॥ ૭૨ ॥
માસ્યષ્ટમે પ્રદત્તં યત્પિંડં મુક્ત્વા પ્રસર્પતિ ॥ નવમે માસિ સંપૂર્ણે નાનાકંદપુરં વ્રજેત્ ॥ ૭૩ ॥
નાનાકંદગણાન્દૃષ્ટ્વા કંદમાનાન્સુદારુણાન્ ॥ સ્વયં ચ શૂન્યહૃદયઃ સમાક્રંદતિ દુઃસ્થિતઃ ॥ ૭૪ ॥

સાતમા મહિનામાં પુત્રાદિકે કરેલા શ્રાદ્ધનો ઉપભોગ લે છે. ॥ ૭૧ ॥ એ નગરને જોઈને, દુઃસ્વદ નામના પુરમાં જાય છે. હે ગરુડ ! એ પ્રાણી ત્યાં જાય છે, એટલે મહદ્ દુઃસ્વનો અનુભવ લે છે. ॥ ૭૨ ॥ આઠમા મહિનામાં કરેલા શ્રાદ્ધનો ઉપભોગ લેઈને, પછી તે ત્યાંથી ચાલવા માંડે છે નવમો મહિનો પૂરો થાય એટલે નાનાકંદ નામના પુરમાં જાય છે. ॥ ૭૩ ॥ એ ઠેકાણે અતિ મયંકર તથા ક્રૂર શબ્દ (ઘાંટો, અવાજ) કરનારા કંદગણ જોઈને, પોતે દુઃસ્થિત થઈને, મોટે ઘાંટે રહે છે. ॥ ૭૪ ॥

પછી એ પ્રેત દશમો માસ બેસે ઇટલે એ નગરનો પણ ત્યાગ કરીને, યમદૂતોનો તિરસ્કાર પામવા છતાં, અતિ દુઃખદાયક થઈને, સુતસ્રુવન નામના પુરમાં જાય છે. ॥ ૭૫ ॥ તે ઠેકાણે પિંડ તથા જલનો ઉપયોગ લઈને પણ સુખ પામતો નથી. પછી અગિયારમો મહિનો પૂર્ણ થાય, ઇટલે તે પ્રેતને રૌદ્રપુરમાં લઈ જાય છે. ॥ ૭૬ ॥ એ ઠેકાણે તેના પુત્રાદિકે આપેલા માસિકનો ઉપભોગ લઈને, સાડાઅગિયાર મહિના થાય ઇટલે પયોવર્ષણ નામના નગરમાં લઈ જાય છે. ॥ ૭૭ ॥ કે, જે ઠેકાણે પ્રેતોને દુઃખ દેનારા મેઘ ઘટ્ટિ કરે છે. એ ઠેકાણે દુઃખી થઈને ન્યૂનાબ્દિક-(વર્ષી) નામના શ્રાદ્ધનો ઉપભોગ

વિહાય તપુરં પ્રેતસ્ત્રિજિતો યમકિકૈઃ ॥ સુતસ્રુવનં ગચ્છેદ્દશમે માસિ કુચ્છતઃ ॥ ૭૫ ॥
પિંડદાનં જલં તત્ર ભુક્ત્વાપિ ન સુખી ભવેત્ ॥ માસિ ચૈકાદશે પૂર્ણે પુરં રૌદ્રં સ ગચ્છતિ ॥ ૭૬ ॥
દશૈકમાસિકં તત્ર ભુંક્તે દત્તં સુતાદિભિઃ ॥ સાર્ધે ચૈકાદશે માસિ પયોવર્ષણમુચ્છતિ ॥ ૭૭ ॥
મેઘાતત્ર પ્રવર્ષતિ પ્રેતાનાં દુઃખદાયકાઃ ॥ ન્યૂનાબ્દિકં ચ ચચ્છાદ્ધં તત્ર ભુંક્તે સ દુઃખિતઃ ॥ ૭૮ ॥
સંપૂર્ણે તુ તતો વર્ષે શીતાદયં નગરં વ્રજેત્ ॥ હિમાચ્છતગુણં તત્ર મહાશીતં પતસ્યતિ ॥ ૭૯ ॥

શીતાર્તઃ ક્ષુધિતઃ સોઽપિ વીક્ષતે હિ દિશો દશ ॥

તિષ્ઠતે બાંધવઃ કોઽપિ યો મે દુઃખં વ્યપોહતિ ॥ ૮૦ ॥

ક્રિકરાસ્તે વદંત્યત્ર ક્વ તે પુણ્યં હિ તાદૃશમ્ ॥ ભુક્ત્વા ચ વાર્ષિકં પિંડં ધૈર્યમાલંબતે પુનઃ ॥ ૮૧ ॥
લે છે. ॥ ૭૮ ॥ પૂરેપૂરું વર્ષ થાય ઇટલે ત્યાંથી શીતાહવા નામના નગરમાં પ્રવેશ કરે છે. એ ઠેકાણે બરફ કરતાં પણ સોગળી ટાહવાઝો બરફ પડવા છતાં પણ ॥ ૭૯ ॥ તે ઠેકાણે સુખ તથા ટાહથી પીડિત થવાથી; દશે દિશાઓએ જુએ છે, અને કહે છે કે, મારા દુઃખનું નિવારણ કરનારો કોઈ મારો બંધુ છે કે? ॥ ૮૦ ॥ તેનું એ રીતનું અતિ દીનતામરેહું માણ સાંભળીને તેને યમહૂત કહે છે કે, તારું એવું પુણ્ય ક્યાં છે? કે કોઈ બંધુ (સહાયક) હોય! એ ઠેકાણે વાર્ષિક પિંડનો ઉપભોગ લઈને, ફરીથી ધૈર્ય ધારણ કરે છે. ॥ ૮૧ ॥

पछी दर्प तथा केडवे यमलोकनी नजीकमां जाय छे, त्यां बहुभीति नामनां पुरमां जइने, एक हाथ ऊंचाइनो जे पिंड थकी उत्पन्न थदेलो देह ए प्रेतनो होय छे, तेनो त्याग करे छे. ॥ ८२ ॥ पछी वायु विगेरे सत्तर तत्वो वडे उत्पन्न थयेला लिंगदेहनां कर्मोनी शिक्षा भोगवनारो अंगुठा जेवडा देहनो आश्रय करीन, यमदूतोनी साथे जाय छे. ॥ ८३ ॥ हे गरुड ! प्राणी मरण पामे एटले जणे, परलोकमां सुख पडवाना हेतु धारीने दान आप्यां नथी, ते यमना पाश—(दोरडां) थी बंधाइने अति कष्ट पामतो थको जाय छे. ॥ ८४ ॥ हे गरुड ! यमधर्मना नगरने चार दरवाजा छे, तेमांन दक्षिण

ततः संवत्सरस्यांते प्रत्यासन्नै यमालये ॥ बहुभीतिपुरे गत्वा हस्तमात्रं समुत्सृजेत् ॥ ८२ ॥
अंगुष्ठमात्रो वायुश्च कर्मभागाय खेचरः ॥ यातनादहमासाद्य सह याम्यैः प्रयाति च ॥ ८३ ॥
और्ध्वदेहिकदानानि यैर्न दत्तानि काश्यप ॥ एवं काष्ठेन ते याति गृहीता दृढबंधनैः ॥ ८४ ॥
धर्मराजपुरे संति चतुर्द्वाराणि खेचर ॥ तत्रायं दक्षिणद्वारगर्गस्ते परिकीर्तितः ॥ ८५ ॥
अस्मिन्पथि महाधोरे क्षुत्तृषाश्रयपीडिताः ॥ यथा याति तथा प्रोक्तं किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ ८६ ॥
→ ॥ इति श्रीगरुडपुराणे सारोद्घारे यममार्गनिरूपणं नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

॥ अथ तृतीयोऽध्यायः ॥

गरुड उवाचः—

यममार्गमतिक्रम्य गत्वा पापी यमालये ॥ कादशीं यातनां भुंवते तन्मे कथय केशव ॥ १ ॥
तरफना दरवाजानी. में तमने वारता कही तेवी ज छे. ॥ ८५ ॥ एनी माहे भयंकर मार्गमां प्राणी जइ पहींचे, एटले तेने खुधा, तपा अने थाक वधु लागे छे, तेम छतां जे रीते ए प्रेतने हीडाछे छे ते हुं तमने प्रथम कही गयो तेवी ने तेवी ज रीते लइ जाय छे. हवे शुं सांभळवा इच्छो छो ? ॥ ८६ ॥

इति श्री गरुडपुराणे सारोद्घारे यममार्गनिरूपणो नाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥

भगवाननु भाषण सांभळीने, पछी तेमने गरुड प्रश्न पृछवा लाग्या, के, 'हे केशव ! यममार्गनी शिक्षा भोगव्या पछी पातकी पुरुष एथी आगळ जाय तो क्या प्रकारनां दुःख भोगवे छे मने कहा.' ॥ १ ॥

गरुडे ए रीतनो प्रश्न पूछयो, एटले भगवान तेमने कहेवा लाग्या के,—‘हे गरुड ! तमने साधंत (प्रथमथी छेवट मुधीनुं) नरकनुं कथन कहूं छूं, ते सांभळो, के जे हूं कहीन ते सांभळतां ज तमे कंपित थशो. ॥ २ ॥ हे गरुड ! बहुभीति नामना यममार्गे जतां जे जे नगरो वगेरे आवे छे, ते वगेरे सर्वे में तमने पूर्ण रीते वर्णवी बताव्यु, तेथी आगळ जतां चुम्मालीस योजनना विस्तारनुं अति मोहुं यम-धर्मराजांनुं पुर (नगर) छे ॥ ३ ॥ ए एवा पुरनी समीप जइने, ए पातकी पुरुष ए पुरुषने जुए, एटले हाहाकार शब्द करीने, मोटे घांटेथी रडवा लागे छे. ए प्रेतनुं एवी रीतनुं रडवुं सांभळीने, ए पुरमांवास करनाराओ ॥ ४ ॥ त्यां जइने, ते ठेकाणानी देखरेख राखनारा धर्मध्वज नामना द्वारपालने श्री भगवानुवाच:—

आद्यंतं च प्रवक्ष्यामि शृणुष्व विनतात्मज ॥ कथ्यमानेऽपि नरके त्वं भविष्यसि कंपितः ॥२॥

चत्वारिंशद्योजनानि चतुर्थेनानि काश्यप ॥ बहुभीतिपुरादग्ने धर्मराजपुरं महत् ॥३॥

हाहाकारसमायुक्तं दृष्ट्वा क्रंदति पातकी ॥ तत्क्रंदितं समाकर्ण्य यमस्य पुरचारिणः ॥४॥

गत्वा च तत्र ते सर्वे प्रतीहारं वदन्ति हि ॥ धर्मध्वजः प्रतीहारस्तत्र तिष्ठति सर्वदा ॥५॥

स गत्वा चित्रगुप्ताय ब्रूते तस्य शुभाशुभम् ॥ ततस्तं चित्रगुप्तोऽपि धर्मराजं निवेदयेत् ॥६॥

नास्तिका ये नारास्तार्क्ष्यं महापरताः सदा ॥ तांश्च सर्वान्यथायोग्यं सम्यग्जानाति धर्मराट् ॥७॥

तथापि चित्रगुप्ताय तेषां पापं स पृच्छति ॥ चित्रगुप्तोऽपि सर्वज्ञः श्रवणान्परिपृच्छति ॥८॥

खबर करे छे. ॥ ५ ॥ पछी ते द्वारपाल त्यांथी जइने, ए पातकी पुरुषे जीवतां करेलां शुभाशुभ (सारां के नरसां) कृत्य चित्रगुप्तने कहे छे,—पछी ए चित्रगुप्त यम-धर्मने यथास्थित कहे छे. ॥ ६ ॥ हे गरुड ! जे प्राणी नास्तिक छतां नरतर महा पातक करनारा छे, तेवा जीवने यम-धर्मराजा सारीपेटे ओळखे छे. ॥ ७ ॥ हे गरुड ! यम-धर्मराजा सर्वज्ञ (सौना मननी वात जाणनारा) छतां पण, पातकी पुरुषनुं केटलुं पातक छे ? ते वाक्य चित्रगुप्तने पूछे छे. ए चित्रगुप्त पण सर्वज्ञ छतां, आगळ कहेवामां आवरो ते श्रवणने पूछे छे. ॥ ८ ॥

એ શ્રવણ બ્રહ્મદેવનો પુત્ર છતાં, સ્વર્ગ, મૃત્યુ તથા પાતાલમાં સંચાર કરનારો છે; વહ્ની એના કાન તથા નેત્ર એવાં છે કે જેને લીધે દૂરના સકલ બનાવ તથા પદાર્થોનું યથાયોગ્ય જ્ઞાન થાય. ॥ ૯ ॥ વહ્ની એ શ્રવણની સ્ત્રીઓ પણ તેવા જ પ્રકારની છતાં, જેનીઓનાં નામ જૂદાં જૂદાં છે, વહ્ની તે સ્ત્રીઓ, સ્ત્રીઓનાં સર્વ ચેષ્ટિતત્વને આધારે સર્વના મનની કૃતિઓ જાણી છે છે. ॥ ૧૦ ॥ એ રીતના શ્રવણ તથા તેની સ્ત્રીઓ, મનુષ્યોએ ગુપ્ત અથવા સુલ્લી રીતે જે જે કૃત્યો તથા કર્મો કર્યાં હોય, તે તે સર્વે ચિત્રગુપ્તને યથાસ્થિત કહે છે. ॥ ૧૧ ॥ એ રીતે વર્ણવ્યા પ્રમાણે યમ ધર્મરાજાને પ્રાણીનાં શુભ-શુભ કહેનાર દૂત છે. તેઓ મનુષ્યોનાં કાર્યિક, વાચિક અને માનસિક વિગેરે સઘળાં કર્મો જાણે છે. ॥ ૧૨ ॥ મનુષ્યો

શ્રવણા બ્રહ્મણઃ પુત્રાઃ સ્વર્મૂપાતાલચારિણઃ ॥ દૂરશ્રવણવિજ્ઞાના દૂરદર્શનચક્ષુષઃ ॥ ૯ ॥

તેષાં પત્ન્યસ્તથાભૂતાઃ શ્રવણ્યઃ પૃથગાહ્યાઃ ॥ સ્ત્રીणां विचेष्टितं सर्वं तां विजानन्ति तत्त्वतः ॥ १० ॥

નૈરઃ પ્રચ્છન્નપ્રત્યક્ષં યત્પ્રોક્તં ચ કૃતં ચ યત્ ॥ સર્વમાવેદ્યત્યૈવ ચિત્રગુપ્તાય તે ચ તાઃ ॥ ૧૧ ॥

ચારાસ્તે ધર્મરાજસ્ય મનુષ્યાણાં શુભાશુભમ્ ॥ મનોવાક્કાયજં કર્મ સર્વં જાનન્તિ તત્ત્વતઃ ॥ ૧૨ ॥

एवं तेषां शक्तिरस्ति मर्त्यामर्त्याधिकारिणाम् ॥ कथयन्ति नृणां कर्म श्रवणाः सत्यवादिनः ॥ १३ ॥

વ્રતૈર્દાનૈશ્ચ સત્યોક્ત્યા યસ્તોષયતિ તાન્નરઃ ॥ ભવન્તિ તસ્મૈ તે સૌમ્યાઃ સ્વર્ગમોક્ષપ્રદાયિનઃ ॥ ૧૪ ॥

पापिनां पापकर्माणि ज्ञात्वा ते सत्यवादिनः ॥ धर्मराजपुरः प्रोक्ता जायन्ते दुःखदायिनः ॥ १५ ॥

તથા દેવોનાં યથાર્થ કર્મ જાણવાનો અધિકાર તેઓને આપ્યો છે, તેથી તેમનામાં સર્વનાં કર્મ જાણવાની શક્તિ છતાં, તેઓ યથાર્થ કહેનારા છે. ॥ ૧૩ ॥ જે મનુષ્યો વ્રત, દાન તથા સત્ય ભાષણ વગેરેનાં આચરણ પાઢીને, તેઓને સંતોષિત રાખે છે, તેમના પર તેઓ તુષમાન રહેવા છતાં, સ્વર્ગ અને મોક્ષ અપાવવા બાબત મલામણ આપે છે. ॥ ૧૪ ॥ એ રીતના એ સત્ય ભાષણ કરનારા ધર્મરાજાની આગલ પાતકી પુરુષોનાં દુષ્કર્મો નિવેદન (જાહેર) કરીને પછી તેઓ પ્રાણીઓને દુઃખ દેનારા પણ થાય છે. ॥ ૧૫ ॥

સૂર્ય, ચંદ્ર, અગ્નિ, વાયુ, આકાશ, ધૂમિ, જલ, અંતરાત્મા, યમ, દિવસ, રાત્રિ, બેડ સંધિકાલ તથા ધર્મ એઓ પણ મનુષ્યોનાં પાપ તથા પુણ્યકર્મો જાણે છે. ॥ ૧૬ ॥ ધર્મરાજા, ચિત્રગુપ્ત, શ્રવણ અને સૂર્યાદિક એ સર્વે પોતપોતાની જગ્યાએ રહ્યા છતાં મનુષ્યોના દેહની માંહેના સઘડાં પાપપુણ્ય જાણે છે. ॥ ૧૭ ॥ એ રીતે પાતકી જનોનાં સર્વ પાપ-કર્મ જાણીને, તેને પાસે બોલાવીને, પોતાનું અતિ ઉગ્ર રૂપ દેખાડે છે. ॥ ૧૮ ॥ જે પાપી હોય છે, તે યમનું ભયંકર રૂપ દેખે છે; તે એવું છે કે, જેના હાથમાં દંડ છતાં, પાઢાપર બેઠેલા હોય છે. ॥ ૧૯ ॥ પ્રલયકાલનાં મેઘ જેવો-

આદિત્યચંદ્રાવનિલોઽનલશ્ચ દ્યૌર્ભૂમિરાપો હૃદયં યમશ્ચ ॥

અહશ્ચ રાત્રિશ્ચ ઉમે ચ સંધ્યે ધર્મશ્ચ જાનાતિ નરસ્ય વૃત્તમ્ ॥૧૬॥

ધર્મરાજશ્ચિત્રગુપ્તઃ શ્રવણૌ ભાસ્કરાદયઃ ॥ કાયસ્થં તત્ર પશ્યંતિ પાપં પુણ્યં ચ સર્વશઃ ॥૧૭॥

એવં સુનિશ્ચયં કૃત્વા પાપિનાં પાતકં યમઃ ॥ આહૂય તાન્નિજં રૂપં દર્શયત્યતિભીષણમ્ ॥૧૮॥

પાપિણસ્તે પ્રપશ્યંતિ યમરૂપં ભયંકરમ્ ॥ દંડહસ્તં મહાકાયં મહિષોપરિ સંસ્થિતમ્ ॥૧૯॥

પ્રલયાંબુદનિર્ઘોષં કજ્જલાચલસન્નિભમ્ ॥ વિદ્યુત્યભાયુધૈર્ભીમં દ્વાત્રિશ્દ્ભુજસંયુતમ્ ॥૨૦॥

યોજનત્રયવિસ્તારં વાપીતુલ્યવિલોચનમ્ ॥ દંષ્ટ્રાકગલવદનં રક્તક્ષં દીર્ઘનાસિકમ્ ॥૨૧॥

જેનો ધાંટો છતાં, જેના શરીરનો રંગ કાજલના પર્વત જેવો કાઢો છે, બીજાનીના ચમકારા સમાન ચમકતાં આયુધોને લીધે અતિ ભયંકર છતાં, જેને વત્રીસ બાહુ (હાથ) છે. ॥ ૨૦ ॥ વઢી જેનો દેહ ત્રણ યોજનમાં વિસ્તરાયા છતાં, જેને કૂઆ જેવડાં ઝંડાં પહોળાં નેત્ર છે, મોટી મોટી ઉગ્ર દાઢાવાળું જેનું સુલ્લ અતિ ભયંકર છતાં, જેના નેત્ર આરક્ત (ચળોટી જેવાં લાલ) તથા જેની નાસિકા દીર્ઘ છે. ॥ ૨૧ ॥

વળી મૃદુ અને જ્વર (તાવ) જેની હજુમાં છતાં, જેની જોડે ચિત્રગુપ્ત પળ તેવા જ ભયંકર છે, તથા તેમની પાસેના દૂત પળ તેવા જ ભયંકર અને તેવી જ ગર્જના કરનારા છે. ॥ ૨૨ ॥ એ રીતના એ અતિ ભયંકર યમ-ધર્મને જોતાં જ દાનહીન તથા પાતકી પ્રાણી હાહાકાર શબ્દ (ધાંટો) કહાડીને, રુદન કરી શોક કરે છે, અને થરથર કાંપવા લાગે છે. ॥ ૨૩ ॥ એવો ભયંકર સમુદાય જોઈને, પાપી પ્રાણી પોતીકાં દુષ્કૃત્યોનું સ્મરણ કરીને, અતિ આક્રંદ (પસ્તાવો અને રુદન) કરે છે, તે સમયે યમ-ધર્મે ચિત્રગુપ્તને આજ્ઞા કરી કે, એનાં કુકર્મ બાબત પૂછો, તે વખત ચિત્રગુપ્ત પૂછવા

મૃત્યુજ્વરાદિભિર્યુક્તઃચિત્રગુપ્તોઽપિ ભીષણઃ ॥ સર્વે દૂતાશ્ચ ગર્જતિ યમતુલ્યોસ્તદંતિકે ॥૨૨॥

તં દૃષ્ટ્વા ભયમ્ભીતરતુ હોહેતિ વદતે સ્વલઃ ॥ અદત્તદાનઃ પાપાત્મા કંપતે ક્રંદતે પુનઃ ॥૨૩॥

તતો વદતિ તાન્સર્વાન્કન્દમાનાંશ્ચ પાપિનઃ ॥ શોચંતઃ સ્વાનિ કર્માણિ ચિત્રગુપ્તો યમાજ્ઞયા ॥૨૪॥

મો મો પાપા દુરાચારા અહંકારપ્રદૂષિતાઃ ॥ ક્વિમર્થર્જિતં પાપં યુષ્માભિરવિવેકિભિઃ ॥૨૫॥

કામક્રોધાદ્યદુષ્પન્નં સંગમેન ચ પાપિનામ્ ॥ તત્પાપં દુઃસ્વદં મૂઢાઃ કિમર્થં ચરિતં જનાઃ ॥૨૬॥

કૃતવંતઃ પુરા યૂયં પાપાન્યત્યંતહર્ષિતાઃ ॥ તથૈવ યાતના ભોગ્યાઃ કિમિદાનીં પરાઙ્મુઘાઃ ॥૨૭॥

કૃતાનિ યાનિ પાપાનિ યુષ્માભિઃ સુબહૂન્યપિ ॥ તાનિ પાપાનિ દુઃસ્વસ્ય કારણં ચ ન વંચના ॥૨૮॥

લાગ્યો છે. ॥ ૨૪ ॥ હે પાતકી ! તથા દુરાચારી ! તેં અહંકારનો આશ્રય કરીને, તથા અવિચારી થઈને, શા માટે પાપધર્મ કર્યા ? ॥ ૨૫ ॥ કામ ક્રોધ વગેરેનો આશ્રય કરીને, દુરાચારી પુરુષોની સંગતિથી શા કારણ માટે પાપકર્મ કર્યા ? ॥ ૨૬ ॥ જીવતી વખત અતિ આનંદથી જેમ પાપકર્મો કર્યા, તેમ તેની યાતના (શિક્ષા) પણ ભોગવવાની જ છે. તેમ છતાં હવે શા માટે મનથી હગી જાય છે ? ॥ ૨૭ ॥ તેં જે બહુ પાતક કર્યા છે, તે જ હમણાં તને દુઃસ્વ દેનારાં થઈ પડ્યાં છે, તે જાણી છે. ॥ ૨૮ ॥